

MILIEURAMA

5

Bond Beter Leefmilieu-Vlaanderen v.z.w.

**MILIEURAMA IS HET POPULAIR
MAANDBLAD VAN DE BOND
BETER LEEFMILIEU-VLAANDEREN**

Redactie en administratie:

Aarlenstraat 25, 1040 Brussel.
Tel.: 02/230.94.10

Jaarabonnement: 300 fr. te storten
op rekeningnummer 427-9082201-48
van de Bond Beter Leefmilieu-
Vlaanderen.

Steunabonnement: 500 fr.

Abonnement buitenland: 350 fr.

Cultureeljongeren-paspoort,

Plus-drie-pas : 240 fr.

Los nummer: 40 fr.

Hoofdredakteur

en Verantwoordelijke uitgever:

Dirk Van Melkebeke

Medewerkers:

Lieve Grauls, Eddy Cautaeers,
Martin Besieux.

Lay-out:

Martin Besieux

Copyright:

Overname van artikels wordt aanbevo-
len, mits schriftelijke toelating en bron-
vermelding.

**KRINGLOOPPAPIER IS
MILIEUVRIENDELIJK**

Inhoud

EDITORIAAL

Roeland Dirks ...3

LEZERSBRIEVEN EN REAKTIES ...4

Naar meer natuur
in het Vlaamse bos ?

Piet Gillard en
Paul Strijckers ...5

Lawaaihinader rond
regionale luchthavens
Johan Schelstraete ...11

FLITSEN ...17

Ecologisch
verantwoorde preventie
van vogelschade
Pierre Maréchal ...18

Waterbeheersing
in de derde wereld
Annelies Hermans ...23

KORTE BERICHTEN ...28

PUBLIKATIES ...32

PORTRET

Belgische Vereniging van
Natuurfotografen ...34

KALENDER ...35

Illustraties

Frontpagina : Teun Voeten - p.4,7: Kritisch bosbeheer Vlaanderen - p.4 :
P. Van der Molen - p.7: H. de Boer - p.9: Teun Voeten - p.14,15,16: Piet
Gillard - p.18: Karel Brenders - p.19: D. Arnhem - p.20: Janine Van Vessel
p.21 : Mens en Vogel - p.23 : World Bank, Nonato - p.24 : A. Kaizer, Plu-
riel - p.25 : Ronny Jensen - p.26,27 : Natuur en Milieu - p.27 : Service
Canadien des Forêts - p.29 : Vrouwen en wonen - p.30 : Combat Nature -
p.32 : Hans Ragnar Mathisen - p.33 : M. Vandenborre.

Editoriaal

Σ

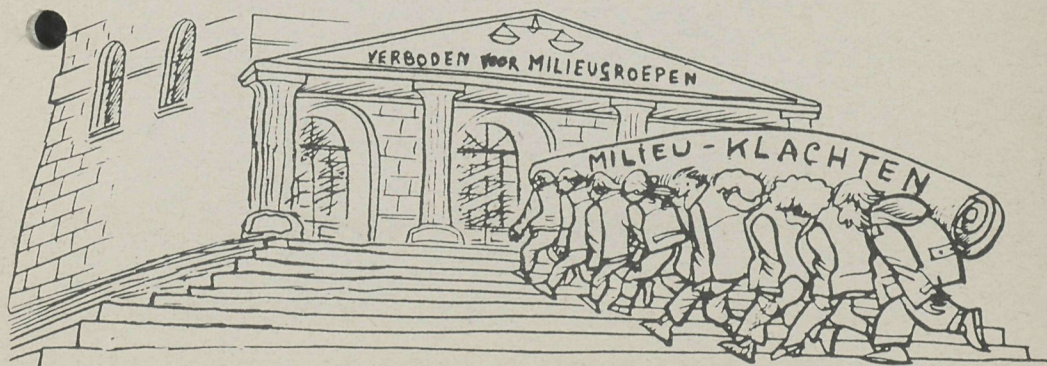
Gerechtelijke Milieuakties Weldra onmogelijk ?

Roeland Dirks

Volgens het Hof van Kassatie kan een milieuvereniging niet naar de rechtbank om het leefmilieu te verdedigen, omdat zij geen persoonlijk belang heeft in dergelijke zaken. Een statutair doel volstaat dus niet. Dit blijkt uit het jongste arrest van het Hof van Kassatie m.b.t. de betwiste bebouwing van het domein Eikendaal te Brasschaat. Daartegen was door de Werkgroep Milieubeheer Brasschaat, ruim twee jaar geleden beroep aangetekend bij het Hof van Beroep te Antwerpen. Meteen wordt de zaak Eikendaal doorverwezen naar het Hof van Beroep te Brussel. Met die uitspraak gaat het Hof van Kassatie regelrecht in tegen de stelling van de Raad van State, die een milieuvereniging, met het statuut van v.z.w., wel als partij erkent in dergelijke zaken.

Deze recente ontwikkeling heeft bij de milieuverenigingen heelwat beroering verwekt, wegens de vergaande gevolgen ervan. Door dit arrest worden gerechtelijke akties van milieuverenigingen zo goed als onmogelijk. Vandaar dat parlementaire initiatieven worden overwogen om aan deze toestand een einde te maken en het belang van milieuverenigingen in dergelijke zaken bij wet te erkennen en vast te leggen.

De verbreking van het arrest van maart '81 van het Hof van Beroep te Antwerpen heeft ook buiten de milieubeweging indruk gemaakt. Op korte termijn moet een breed front tot stand komen om de onmogelijke toestand waarin de milieuverenigingen zijn terechtgekomen, te helpen rechttrekken.

lezersbrieven en reakties

Stankhinder Phlips Petroleum Maart 1983

Ward Hermans

Dat Minister Lenssens niet verwittigd werd en uit de kranten verneemt dat er stankhinder is, ligt aan de aan de door hem o zo hoog geroemde uitbatingsvergunning van Phillips Petroleum :

" De Beste in heel Vlaanderen, België en Europa " ! (Actueel van 17/3/83). Maar die vergunningen zijn waardeloos, dat blijkt telkens weer. Héééél kort ietske uit die "knappe" exploitatievergunning :

- Bij ernstige hinder moet PP de burgemeester en de arbeidsinspectie verwittigen.

PP moet dus zelf het initiatief nemen. Als de Minister niks verneemt, waaraan of aan wie ligt het dan ?

"Streng exploitatievoorwaarden" ?

- Wie oordeelt of er ernstige hinder is ? Phillips Petroleum !

Zo kan PP zijn zin doen, zo kan de

Minister zich verschuilen achter papier. Maar het blijft in meer dan één opzicht stinken !

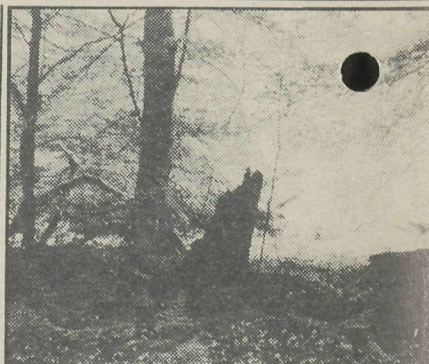
De Minister mag blijkbaar leuteren. Toch scheppen zijn uitspraken op één gebied duidelijkheid : voor hem zijn centen belangrijker dan mensen.

Dat iedereen (?!?) " dikwijls zo klein en bang is, maakt het de "groten (?!?) " mogelijk telkens opnieuw korrupt te blijven, te liegen, te verzwijgen, te verdoezelen, te bedekken, te schipperen, uit te stellen, verantwoordelijkheid te ontlopen...

Maar vergeet niet : politici hebben maar macht, omdat wij hen die geven. Die macht heeft hij, "de kleine". O, had hij maar meer inzicht, maar vooral telkens opnieuw MOED!

Ward Hermans, Eersels 46

3980 TESSENDERLO

Dood hout is de drager van vele uiteenlopende levensvormen.

Naar meer natuur in het Vlaamse bos ?

Piet Gillard, Paul Stryckers (1)

Kritisch Bosbeheer Vlaanderen ijvert voor het behoud en de uitbreiding van de natuurlijkheid van het bos in Vlaanderen.

Konkrete doelstellingen zijn:

- schrappen uit de wetgeving van het dubbelzinnige begrip "bosreservaat";
- bestemmen tot en beheren als natuurreservaat (type: bijna-natuurlijk bos) van de meest waardevolle grote loofboscomplexen;
- behoud en beheer van alle waardevolle loofbosrestanten als natuurreservaat (type: rest-natuurlijk bos);
- behoud c.q. creëren van een aanvaardbare minimum natuurwaarde in alle bossen, ongeacht hun hoofdfunctie(s);
- oprichting van een Rijksdienst voor Natuurbeheer, die o.m. wordt belast met de studie en het beheer van de (bos)natuurreservaten.

Het bos in Vlaanderen; stiefkind van het natuurbehoud

Het bos vormt op de meeste plaatsen in West-Europa de natuurlijke klimaxvegetatie (eindpunt van de natuurlijke ontwikkeling). Men zou dan ook geredelijk kunnen veronderstellen dat het bos vanuit het natuurbehoud grote belangstelling geniet. Merkwaardig is dit tot op heden vrijwel niet het geval geweest.

De aandacht van het partikuliere natuurbehoud is de laatste 10 jaar in daden en geschriften vooral uitgegaan naar die landbouwtechnieken welke in het verleden interessante 'halfnatuurlijke' landschapselementen hebben doen ontstaan. Zo werden heel wat orchideeënrijke hooilandjes, rietkragen, heideveldjes e.d. in beheer genomen. Het behoud en beheer van de nog overgebleven bijna-natuurlijke en rest-natuurlijke bossen werd daarbij aan de partikuliere

boseigenaren en de overheid overgelaten. Schijnbaar wist de natuurbeschermer, die vooral natuurbeheerder geworden was, met deze zeer waardevolle natuurgebieden geen raad.

Het lot van het natuurbehoud in privé bossen is onzeker. Een aantal partikuliere bossen bezit een vrij hoge natuurwaarde, soms omdat ze louter om spekulatieve redenen zijn aangekocht c.q. behouden. Steeds meer privé bosbezitters schakelen evenwel over op eenvormige aanplanten van snel renderende, milieuverstorende boomsoorten (Canadapopulier, Corsicaanse den). Als het geplande Bosdekreet van kracht zou worden, zal deze ontwikkeling ongetwijfeld sterk worden versneld.

De overheid hoeft zich daarentegen niet uitsluitend door rendabiliteitsoverwegingen te laten leiden, maar ook door het beginsel "maatschappelijk nut". Toch is de toestand van de openbare bossen op het vlak van natuurbehoud allerm minst gunstig. De laatste jaren werden verschillende interessante bossen aangekocht door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap - op zichzelf een zeer positief feit! Geen enkel van deze aanwinsten is echter tot natuurreservaat bestemd (en wellicht was dit bij de aankoop ook niet de bedoeling). Het officiële Bestuur van Waters en Bossen voert van oudsher het beheer van de staatsdomeinen, bossen, waters. Dit beheer is traditioneel gericht op produktie (houtproduktie, jacht, hengelsport). Sinds relatief korte tijd is daar natuurbehoud en -beheer bijgekomen. Hieromtrent is nog maar weinig beleidsvisie bij de dienst ontwikkeld. Dit geldt zowel voor aankooppolitiek als voor natuurtechnisch beheer. Het personeelskader is weinig uitgebouwd voor deze opdracht. Dit alles is zeker zo voor de bossen die voor natuurbehoud in aanmerking kunnen komen. Waters

en Bossen is - wat de bossen betreft - in wezen een staatshoutproduktiebedrijf, met enkele nevenopdrachten inzake recreatie en edukatie. Het bos is dus met reden het stiefkind van het natuurbehoud te noemen, waarbij we ons dan nog moeten realiseren dat het hele natuurbehoud er in Vlaanderen enorm bekaaid afkomt!

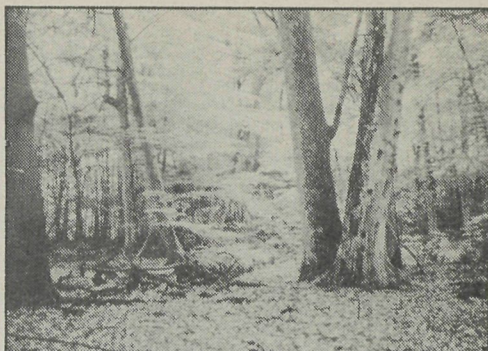
Het bos als natuurgebied

De meeste bossen in Vlaanderen zijn eeuwenlang hoofdzakelijk voor houtproduktie (en jacht) beheerd. Uiteraard werd hierdoor het beeld van deze bossen diepgaand beïnvloed. Voor velen beantwoordt een 'mooi bos' aan het poëtische beeld van een 'katedraal' van kaarsrechte stammen onder een hoog bladerdak. Dat struik- en kruidlaag op vele plaatsen ontbreken, wordt niet als een gemis ervaren. Toch is dit een kunstmatige en tijdelijke situatie, die in bepaalde opzichten meer aanleunt bij een aardappelveld dan bij een natuurlijk ecosysteem.

Op korte termijn kan de natuurwaarde van een bos aanzienlijk worden verhoogd door:

- behoud van het dode hout;
- kreëren van ongelijkjarigheid door ringen, omtrekken of kapen en laten liggen van een aantal bomen van eenzelfde leeftijdsklasse;
- aanplanten van nieuwe bomen vervangen door spontane uitzaai van inheemse soorten;
- verwijderen van exoten waar deze in menging met inheemse soorten voorkomen;
- vermijden van beschadiging van de bosbodem met zwaar materieel.

ontwortelde bomen veroorzaken structuurrijkdom en afwisseling

Hoe een volledig natuurlijk bos er in onze streken zou uitzien, weten we niet precies. Oerbossen zijn hier sinds lang door toedoen van de mens verdwenen. Als gevolg van wetenschappelijk onderzoek in de oudste en minst gestoorde laaglandbossen van Europa kunnen we ons toch enigszins een beeld van dergelijk bos vormen.

Een natuurlijk bos is in de eerste plaats een dynamisch kringloop-systeem waarin opbouw en verval hand in hand gaan. Niet alleen de afgevallen bladeren, maar ook elke afgestorven tak en boomstam wordt ter plaatse afgebroken en blijft zo in de stoffenkringloop. Aan dit afbraakproces nemen tal van planten- en diersoorten deel, zoals schimmels, insecten en ook bepaalde vogels (o.v. spechten). Onrechtstreeks profiteren hiervan weer andere soorten. Het gebruik van verlaten spechteholten door vleermuizen is misschien wel het bekendste voorbeeld. Dood hout hoort dus in het bos, als levenbrengende schakel in de voedselketen die ook de andere bomen, als belangrijkste basis-stoffenkollektoren, in leven moet houden. Een bos zonder dood hout is in feite een 'halfwoestijn'. Het aandeel van dood hout in het totale houtvolume van een natuurlijk bos bedraagt ong. 20 tot 50 %.

Een tweede belangrijk element van een natuurlijk bos zijn ontwortelde en omgevallen bomen. Door het hef-boomeffect wordt bij ontwortelde bomen de wortelkluit omgericht. Hierdoor ontstaat bij juiste bodemkondities een kuil met water waarin zich amfibieën kunnen voortplanten (salamanders, padden, boomkikker). De omgedraaide wortelkluit klinkt in tot een heuveltje waarin oppervlakkig en dieperliggend bodemmateriaal vermengd zijn. Hierop vestigen zich bijzondere planten (o.m. Gebogen en Smalle beukvaren). Ook de omgevallen stammen verhogen de verscheidenheid aan groeiplaatsen in het bos. Zo vestigen zich in de rottende bast van eikenstammen allerlei kruiden. Na het afvallen van de bast raakt de kale stam bedekt met typische mossen. Later vestigen zich opnieuw varens en andere kruiden. De takkenmassa gevormd door de kroon van een omgevallen boom, meegesleurde takken van andere bomen en de verpletterde jonge boompjes en struiken vormt een broedplaats voor zekere zangvogels.

Kromme bomen en kneusbomen (bomen met uitgewaaide top) worden in produktiebossen zo snel mogelijk verwijderd. Juist deze bomen zijn voor de natuur erg belangrijk. Zo vormen kneusbomen een uitgelezen nestelplaats voor roofvogels

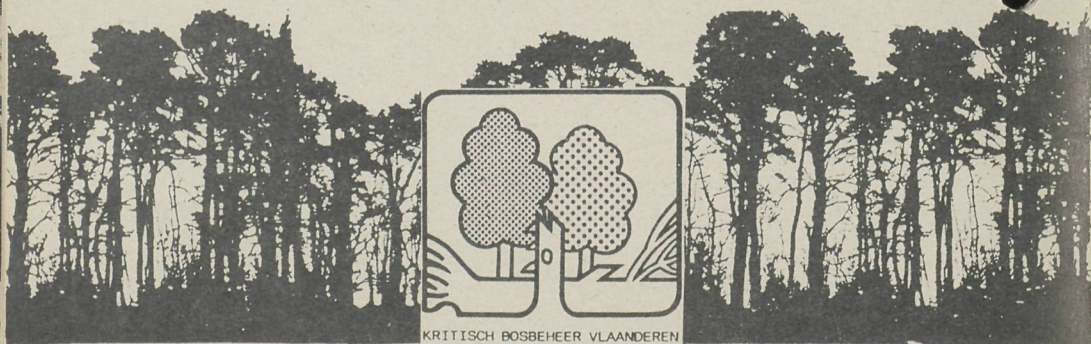

zoals Buizerd en Wespendif. Door het omvallen en staande afsterven van bomen ontstaan open plekken. Deze zijn groter op arme bodems dan op rijke bodems. Vooral op rijkere bodems gaat het bos via het ontstaan en weer opgevuld raken van open plekken geleidelijk over in een ander type (stadium). Plaatselijk kunnen open plekken worden opgehouden door grote planteneters (Wisent en eertijds ook het uitgeroeide Oerrund). Het beeld van rivierbegeleidende bossen wordt sterk bepaald door de activiteit van Bever en Eland. Een natuurlijk bos is dus zeer gevarieerd in opbouw. Open plekken, dichte struiken en hoge boomgroepen van verschillende typen wisselen elkaar af (mozaiekstructuur). Op een gegeven ogenblik, b.v. na zware storm, begint de ontwikkeling van voor af aan. Het natuurlijk bos is bijgevolg geen statisch eindpunt van een natuurlijke ontwikkeling, maar een dynamische klimax, de 'chaotisch' aandoende verschijningsvorm van een uiterst complexe en gestructureerde levensgemeenschap.

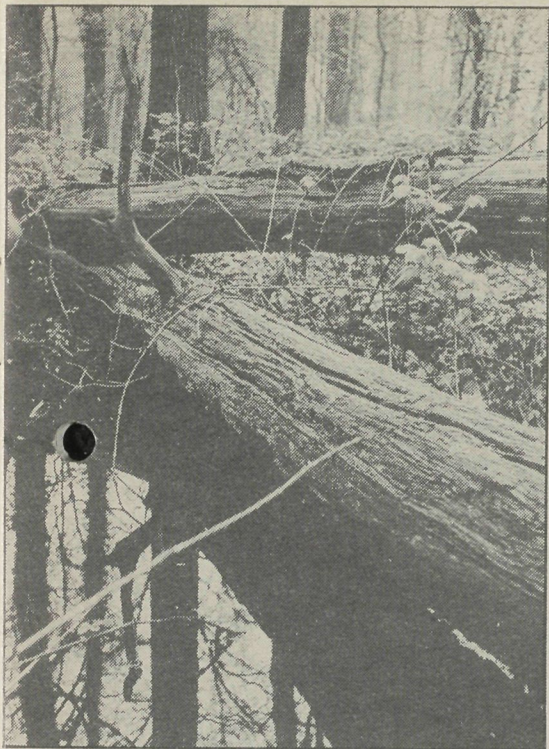
Niet door de mens beïnvloede oerwouden bestaan in ons land reeds lang niet meer. Natuurlijke bossen, waarin ook de grootste inheemse dieren zoals de Wisent en de Wolf op natuurlijke wijze kunnen functioneren, zijn in Vlaanderen door de versnippering van de open ruimte op

korte en halflange termijn ondenkbaar. Wel kan de situatie van het natuurlijke bos op kleinere schaal benaderd worden in het bijna-natuurlijke bos. De hierboven beschreven processen en patronen zijn grotendeels aanwezig. De invloed van grote planteneters kan worden nagebootst door een extensief graasbeheer met tamme dieren. Naar zulk bostype kan worden gestreefd in de grotere (loof-)bosgebieden van Brabant, Antwerpen en Limburg. Op vele plaatsen bevinden zich bovendien kleine rest-natuurlijke bosjes (vooral in Oost- en West-Vlaanderen en in vele parkbossen). Door de kleine oppervlakte kan slechts een beperkt aantal elementen van de natuurlijke bosopbouw aanwezig zijn. Toch kan ook hier de natuurwaarde in belangrijke mate worden verhoogd.

Ook in produktiebossen moet - binnen het produktiekader - zoveel mogelijk ruimte gelaten worden voor natuur- en milieubehoud. Analooq met biologische landbouw kan van 'biologische bosbouw' gesproken worden. Dit houdt o.m. in: geen gebruik van biociden en het niet aanplanten van storende exoten die een bedreiging kunnen vormen voor nabijgelegen (potentiële) bosnatuurreservaten (Amerikaanse eik, Witte acacia). Het gebruik van kunstmeststoffen moet zoveel mogelijk vermeden worden en vervangen door recyclagekompst.

Het oerbosreservaat Neuenburger Urwald (Hamburg, West-Duitsland) is sinds 1850 beschermd. Natuurlijke regeneratiepatronen als deze komen in Vlaanderen niet meer voor. Alles wat wordt opgebouwd door de natuur wordt er ook afgebroken.

Natuurbos en produktie Dubbele etische opdracht

Bosbouwers-houtproducenten wijzen er graag op dat een land met een groot houtverbruik zoals Vlaanderen moet proberen zelf zoveel mogelijk te produceren. T.o.v. natuurbeschermers wordt daar dan aan toegevoegd: anders kunnen wij niet ernstig eisen aan b.v. Brazilië en bepaalde Afrikaanse en Aziatische landen dat ze het tropisch regenwoud beschermen. Tegen zulke redenering lijkt

niets ingebracht te kunnen worden. Zo alléén geformuleerd is ze echter vals, want ook de omgekeerde stelling gaat op: als wij niet bereid gevonden worden om zelfs maar een klein deel van ons grondgebied (b.v. 1 %) voor bosnatuurreservaten te bestemmen, wat kunnen wij de ontwikkelingslanden dan verwijten dat ze al hun (oer)natuurlijke bossen (laten) vernietigen?

Wij hebben dus t.o.v. ons bosareaal een dubbele etische opdracht: natuurbehoud en houtproduktie. De volgende vraag is dan of deze functies tegelijkertijd of naast elkaar moeten worden gerealiseerd. Het is de vraag naar zin en onzin van het zgn. "meergebruiksbos" (multifunctioneel bos), waarvoor in het geplande Bosdekreet voor meer dan 99 % van het Vlaamse bosareaal wordt geopteerd.

Het meergebruiksbos en het natuurbehoud

Voor al de laatste jaren wordt door bosbouwers-houtproducenten sterk aangedrongen op het instellen van zgn. meergebruiksbossen. Uitgangspunt is dat er in ons dichtbevolkte land te weinig bos is om grote gebieden uitsluitend voor houtproduktie, natuurbehoud of recreatie voor te behouden. Door ze te laten samengaan, wordt weliswaar geen enkele functie maximaal verwezenlijkt, maar wordt uiteindelijk wel een optimaal maatschappelijk nut bereikt.

Alhoewel op het eerste gezicht erg aantrekkelijk, kleven aan deze formule belangrijke bezwaren voor het natuurbehoud. In de praktijk blijkt het erg moeilijk, zonet onmogelijk om de verschillende functies aan bod te laten komen. Recreatie en bosbouw domineren steeds over na-

tuurbehoud. Natuurbehoud in meer-gebruiksbossen zal dus meestal 'natuurbehoud op een laag pitje' zijn.

Bovendien houdt de politieke optie voor 'meergebruiksbos' geen enkele garantie in op welke manier en in welke mate de verschillende functies aan bod moeten komen. De konkrete keuze wordt immers doorgespeeld naar de technische administratie. Zoals hierboven reeds gesteld, spelen natuurbehoud en biologische wetenschap hierin tot op heden nauwelijks mee. Wil men de natuurbehoudsfunctie van het bos ernstig nemen, dan zal een gedeelte van het bosareaal daaraan ondergeschikt moeten worden gemaakt, onder de vorm van bosnatuurreservaten. (Het beleid in Nederland heeft in het zgn. Struktuurschema voor Landschaps- en Natuurbehoud gedacht aan 15 %!) Uiteraard is het niet ondenkbaar dat in grote bosnatuurreservaten ook beperkte (geleide) stille recreatie en edukatie toegelaten wordt, maar nooit ten koste van het natuurbehoud. Bovendien moet bij elke bebossing van niet-beboste gronden een gedeelte gereserveerd worden voor natuurlijke ontwikkeling.

In de overige bossen is de meer-gebruiksfunctie zeer wel mogelijk en vanuit het natuurbehoud zelfs dringend gewenst. Er moet met name worden voorkomen dat grote gedeelten van ons bosareaal ter wille van de produktie zouden verworden tot houtakkers met het karakter van ekologische woestijnen, die de al zo versnipperde groene ruimte nog verder zouden toetakelen. Pas als beide elementen: een voldoende areaal aan bosnatuurreservaten en voor het overige meergebruiks- bossen met een aanvaardbare minimum-natuurwaarde - naast de functies houtproduktie en recreatie gerealiseerd zijn, kan van een optimaal maatschappelijk nut gesproken worden.

Het ophangen van nestkastjes kan sympatiek overkomen bij de doorsnee-rekreatant; behalve in jonge, kunstmatige produktiebossen is zulke situatie voor het natuurbehoud eerder een gemiste kans....

Bosreservaten of bosnatuurreservaten

In de Wet van 12 juli 1973 op het Natuurbehoud wordt een onderscheid gemaakt tussen natuurreservaten en bosreservaten. De reden hiervoor is nog steeds een officieel mysterie. Evenmin is het duidelijk of een bos dat tot reservaat wordt bestemd automatisch het statuut van bosreservaat dient te krijgen, of dat het ook natuurreservaat zou kunnen worden. (Een louter theoretische vraag overigens, want tot dusver is noch het ene noch het andere werkelijkheid). In het geplande Bosdekreet, dat het oude Boswetboek zou moeten vervangen, wordt wel automatisch voor bosreservaat geopteerd. Weliswaar is in de ontwerp-tekst aan dit statuut een iets aantrekkelijkere - zij het erg vage inhoud gegeven dan in de Wet op het Natuurbehoud. Dit doet echter geen afbreuk aan de principiële vraag naar het waarom van het onderscheid bosreservaat-natuurreservaat. Schuilen hierachter bepaalde belangen die niet die van het natuurbehoud zijn? Voor het natuurbehoud is er slechts één mogelijkheid: de term 'bosreservaat' uit de wet en instelling van een net van bosnatuurreservaten!

(1) Piet Gillard en Paul Stryckers zijn de initiatiefnemers van Kritisch Bosbeheer Vlaanderen, Unitaslaan 7, 2100 Deurne. (Lidgeld: 100 fr. op rekening 001-1267877-66)

Lawaaihinder rond regionale luchthavens

Johan Schelstraete

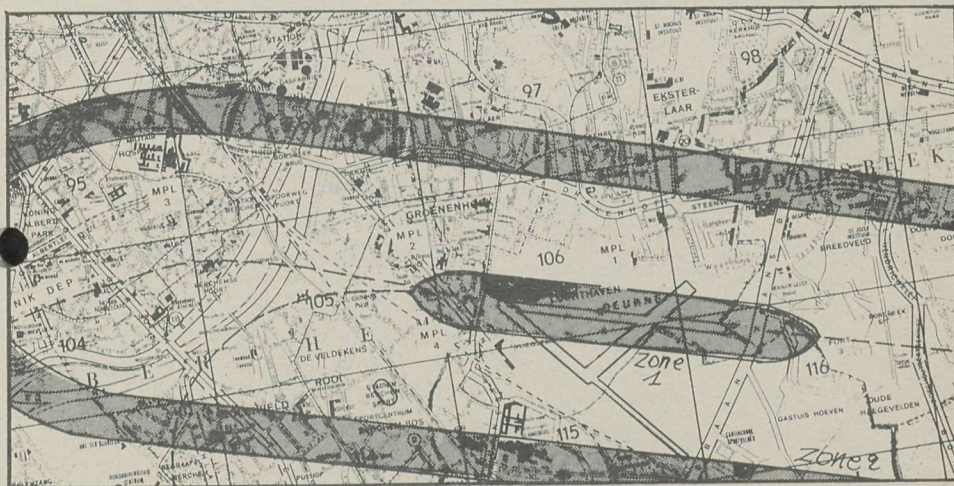
Twee jaar na het DIXON-SPEAS-rapport (1976), een economische studie van de luchtvaartstructuur in ons land, kwam een andere studie over een belangrijk milieuaspekt van regionale luchthavens tot stand: de geluidshinder.

De studie "vliegtuiglawaai in de omgeving van vliegvelden en de hinder ervan voor de bevolking" was een opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, en gebeurde onder de leiding van Prof. H. Myncke van de K.U.L. (1977-1978). Het resultaat is een 300 blz tellend eindrapport dat na 2 jaar metingen en interviews op en rond de vliegvelden van Deurne, Middelkerke, Grimbergen, Helchteren met een vertrouwelijk karakter tot stand kwam in 1978.

In het totaal werden er 1160 vliegbewegingen geanalyseerd (overvlucht, landen, opstijgen). De sociologische enquetes waarbij 150 personen geïnterviewd werden gingen gepaard met contacten met de lokale instanties.

Ook in Amerika en de ons omringende landen vonden de laatste 20 jaar heel wat onderzoeken plaats naar de psycho-medische aspecten en sociale gevolgen van de lawaai-belasting rond vliegvelden.

In dit artikel willen we enkele konklusies trekken uit de stapel rapporten welke bevestigen wat de directeur van het vliegveld van Frankfurt daarover zei in 1969; op een internationaal kongres over de geluidshinder rond luchthavens: "De geluidshinder is het centrale probleem van de luchtvaart geworden".

In de zone 1 (3 km X 375 m) is er een lawaainiveau van 105 dBA.
In de zone 2 (9 km X 2,2 km) is er een lawaainiveau van 85 dBA.
Binnen deze zone bevindt zich dus een geluidsstrook van meer dan 85 dBA.

Lawaai en de schreeuw om stilte

De twintigste eeuw is o.m. de eeuw van het lawaai. Het lawaai is regel geworden, stilte de uitzondering. Sinds zijn bestaan moet de hedendaagse mens ongeveer 1 miljoen maal méér lawaai ondergaan dan zijn voorouders. Men heeft berekend dat in de jaren zestig, overal in de geïndustrialiseerde wereld, het door de inwoners van grote steden ondergane achtergrondgeluidsniveau om de 3 à 4 jaar met 3 decibel toenam, d.w.z. verdubbelde. Lawaai wordt in onze moderne "verdallaste" samenleving ten onrechte als een onvermijdelijk hinderprobleem beschouwd.

"Tegen het jaar 2.000 klaagt niemand nog over geluidshinder, dan zijn we allemaal doof", is een voorspelling van de Amerikaanse geluidsspecialist ANGELUSCHEFF.

Voor ingewijden en mensen die dagelijks in hun beroeps- of sociaal leven met het probleem van lawaai-overlast gekonfronteerd worden is dit volop bezig een keiharde waarheid te worden.

In de wedren om winst en overconsumptie wordt de stilte doelbewust opgeofferd. Het is winstgeverder lawaai-erige toestellen te verkopen, minder duur bij de produktie dan toestellen die geruislozer worden gemaakt. Bovendien: lawaai veroorzaakt lawaai. We creëren onbewust onze eigen geluidssfeer, om te horen, en om zelf hoorbaar te zijn.

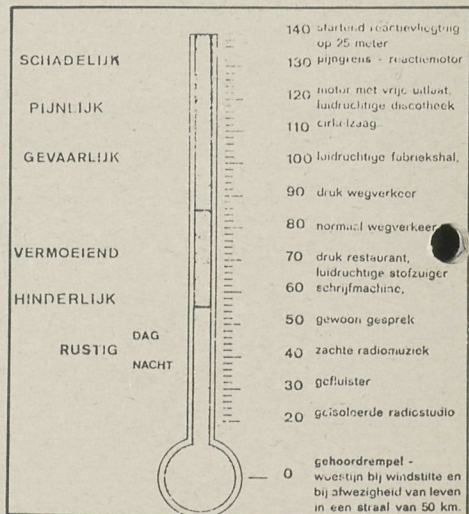
Geluids- "thermometer"

Het geluid dat we waarnemen wordt veroorzaakt door luchttrillingen en door een miniem luchtdrukverschil op ons trommelvlies. Dat gehoor is zo gevoelig dat het geluidsverschillen kan waarnemen waarvan

het hoogste geluid 100.000 miljard X groter is dan de absolute stilte. Om een dergelijk geluidsverschil weer te geven heeft men een logaritmische schaal toegepast. D.w.z. dat 10 X meer lawaai uitgedrukt wordt in een stijging met 10 Db. Op een gewone thermometer betekent 3 graden meer slechts een beetje meer warmte, maar op de lawaaimeter betekent 3 dB meer dat de intensiteit van het lawaai verdubbelt.

Voorbeeld: een reaktievliegtuig waarvan de motoren beginnen te draaien veroorzaakt een lawaai van ongeveer 120 dB. Als er 2 tegelijk draaien produceren ze samen 123 dB. Vergelijk dit met het "normale" achtergrondgeluidsniveau van een rustige plattelandsomgeving (ongeveer 40 dB), of van de Frankrijk-kei bij druk verkeer in Antwerpen ongeveer 85 dB). 40 dB méér betekent dat het geluidsniveau er 10.000 X hoger ligt.

Hoe mensen de verschillende niveaus op de geluidsschaal ervaren wordt weergegeven in de onderstaande figuur.

Lawaaimaat in dB (A) van enkele karakteristieke geluiden.

Invloedsfactoren

Wat de ervaring met geluid, en de hinder ervan betreft kan men niet afgaan op de mening van iemand anders. We weten dat sommige mensen het oorverdovend lawaai in een discotheek (ongeveer 100 dB) een streling voor het oor vinden, ze komen er in extase van.

Anderen, of misschien diezelfde mensen zullen op een ander ogenblik gestoord worden door het zachte monotone getik van een druppel water in een lekkende kraan in de badkamer, sommige mensen zouden er gek van worden.

Hoe mensen reageren op geluid is dus uiterst relatief, er spelen méér subjectieve dan objectieve factoren.

- vbn. van objectieve : de individuele gehoorgevoeligheid, het heersend geluidsniveau bij afwezigheid van een storende geluidsbron...

- vbn. van subjectieve : psychologische, sociale en economische omstandigheden zoals : vrees voor een ongeluk, het georganiseerd verzet tegen het vliegveld, de professionele verbondenheid met de luchthaven.

Het is bijgevolg een logisch verschijnsel dat de voorstanders het lawaai onderschatten en de hinder ervan minimaliseren, en dat de tegenstanders hetzelfde lawaai overschatten en de hinder ervan overdrijven.

Reakties bevolking

Een zeer belangrijk gegeven dat door de meeste onderzoekers gehanteerd wordt is de verhoging van het heersende geluidsniveau t.o.v. het achtergrondgeluid, en de te verwachten reakties van de bevolking. Deze reakties in de volgende tabel :

Voor een verhoging begrepen tussen :	Te verwachten reakties van de gemeenschap	
	Kategorie	aard
0 en 5 dB (A)	geen	geen reactie waargenomen
5 en 10 dB (A)	zwak	geïsoleerde klachten
10 en 15 dB (A)	middelmatig	frekwente klachten
15 en 20 dB (A)	sterk	gevaar voor actie van de gemeenschap
20 en 25 dB (A)	zeer sterk	hevige reactie van de gemeenschap

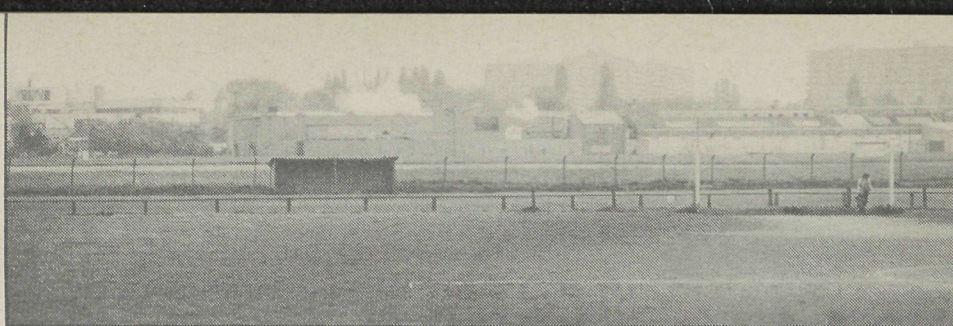
Uit het DIXON-SPEAS-rapport baseert zich op de volgende gegevens :

- $L_{dn} < 65$ dB (A) : er kunnen klachten zijn en het geluid kan storend zijn voor sommige activiteiten, maar deze geluidsniveaus worden over het algemeen niet als ondraaglijk aanzien.
- 65 dB (A) $< L_{dn} < 80$ dB (A) : dan mag men zich aan herhaaldelijke klachten verwachten en talrijke activiteiten kunnen gestoord worden. (L_{dn} = geluidsniveau)

Uit de metingen van het Bestuur der Luchtvaart, uit diverse buitenlandse rapporten, en uit de hoger vermeldde studie van Prof. Myncke blijkt dat men een onderscheid moet maken tussen het lokaal verkeer (Sportvliegtuigen, les- en oefenvluchten, luchtdopen...) en het gewone passagiers- en commercieel verkeer.

T.a.v. de aard van de vluchten reageert de bevolking totaal verschillend.

Sportvliegen

Fond de kleine regionale lucht-havens, die voornamelijk voor het sportvliegen in stand worden gehouden, liggen de oorzaken van de talrijke klachten niet zozeer in het geluidsniveau zelf, maar in de frequentie van de vliegbewegingen en het tijdstip waarop ze plaatsvinden. Het is het voortdurend opstijgen, overvliegen en landen en de luchtakrobatieën vooral tijdens de week-ends en gedurende de zomermaanden, wanneer mensen in de tuin ongestoord willen werken of rusten, die een konstante bron van ergernis zijn bij een groot deel van de omwonenden.

Enkele statistieken over de lokale vliegbewegingen op de luchthaven van St-Denijs-Westrem (Gent) :

	school	oefen	totaal
1975	9.098	26.964	49.684
1976	6.724	17.818	39.598
1977	10.026	27.170	40.066
1978	23.104	37.566	64.424
1979	15.540	44.232	64.192

Vluchten met een louter zakelijk karakter vormen slechts een kleine

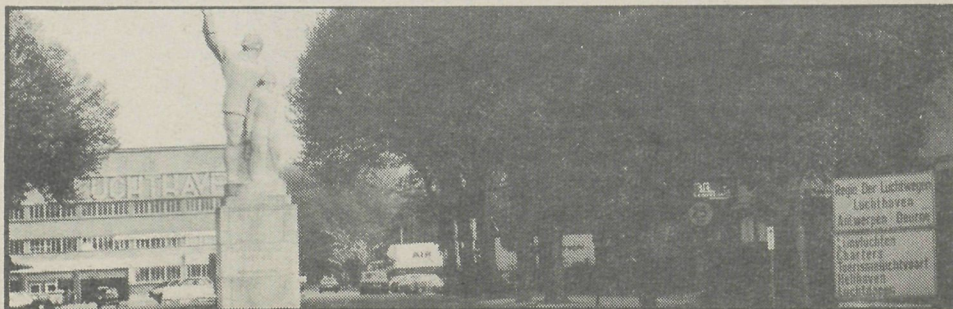
fractie van dit storend lokaal verkeer.

Deze hoge frequentie van vliegbewegingen, geconcentreerd in de periodes dat de bevolking thuis aan rust toe is, kan verklaren waarom men overvluchten van grote straaltvliegtuigen, die over 't algemeen veel lawaaiëriger zijn, wel aanvaardt. Bovendien worden de klachten vooral uitgelokt omdat de sportvliegers zich niet aan de vooropgestelde vliegroutes en -hoogte houden.

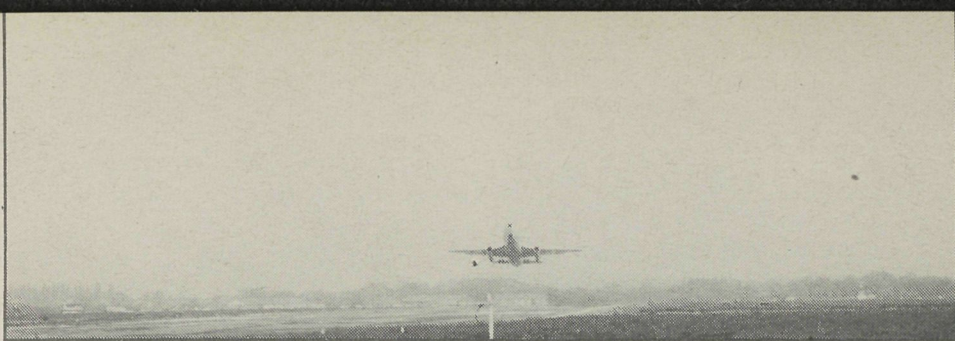
Vele mensen verkiezen dan ook een Boeing boven een sportvliegtuig, en vinden dat alle perken van de verdraagzaamheid overschreden worden en dat in onbepaalde mate een aanslag gepleegd wordt op de elementaire vrijheid van elk individu. Binnen een cirkel van 1 km rond het vliegveld van LINT (Turnhout) zorgen de sportvliegers voor een geluidsniveau dat de 60 dB overschrijdt, en in hoge frequenties zelfs pieken van 85 dB bereikt. Internationaal geldt voor rustige woonwijken slechts een lawaaiigrens van 45 dB.

Scholen

Zieken-, bejaarden- en rusthuizen, recreatiecentra en scholen hebben het

in de omgeving van vliegvelden ook hard te verduren. Als voorbeeld een geluidsmeting in een klaslokaal van de lagere meisjesschool te Helchteren, tijdens de overvlucht van militaire vliegtuigen.

Het rapport van de K.U.L. vermeldt daarover op blz. 63 :

"De opname in het klaslokaal gebeurde tijdens een individuele lees-oefening. Piekniveau : 100 dBA binnen, het normale geluidsniveau tijdens de leesoefening schommelt rond de 60 dBA."

Het rapport meldt :

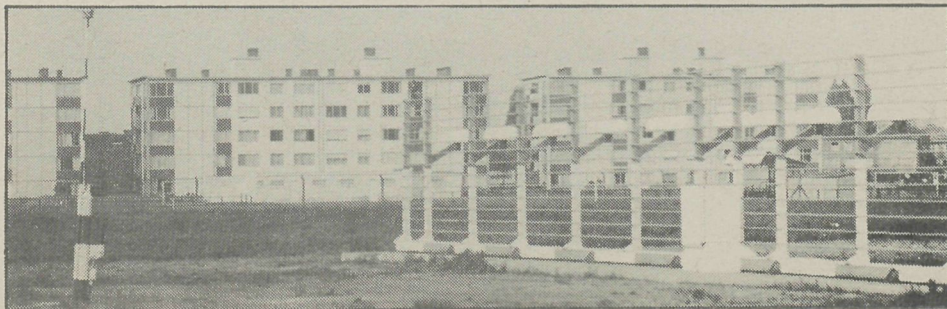
"In beide scholen is het zo dat de lessen onderbroken moeten worden wanneer de militaire vliegtuigen overkomen. In de technische school klaagt men over zenuwachtigheid en bij de leerkrachten en bij de leerlingen. Ook heeft men schrik voor mogelijke ongevallen ; immers het neerstorten van een vliegtuig op een plaats waar er een concentratie van kinderen is, zou uiteraard een groot betekenen. Wanneer de vliegtuigen boven de speelplaats van de lagere school overkomen, vertonen verschillende kinderen schrikreacties en houden ze, ineengekrompen, de handen op de oren."

Deurne

Voortdurend wordt het verder bestaan van de luchthaven van Antwerpen (Deurne) in vraag gesteld door de bevolking en door de overheid. Ook het DIXON-SPEAS-rapport stelde de verdwijning van deze luchthaven voorop. Plannen voor de vestiging van een nieuwe luchthaven in Kallo bestaan sinds verschillende jaren

De sociale druk van de bevolking in Deurne is enorm, de hinder is zowel te wijten aan het sportvliegen als aan het normale passagiersverkeer. De luchthaven is nagenoeg volledig ingebouwd, en sinds Sabena er in 1975 de als milieuvriendelijk aangekondigde "fluisterjet", de Boeing 737, heeft ingezet op de lijn Antwerpen-Londen blijken 300.000 inwoners van de agglomeratie ernstig gestoord te zijn.

Dit lichte 2-motorige straalvliegtuig creëert bij het opstijgen en het landen een lawaaitapijt van 9.000 bij 2.200 meter waarin 80 dB gemeten wordt aan de buitenkant, en rond de startbaan pieken tot 105 dB. Op de bovenstaande foto ziet U het opstijgen van de Boeing 737 op de luchthaven van Deurne.

Medische aspecten

Verschillende studies wijzen op de ernstige gevolgen van deze lawaai-hinder op de volksgezondheid. Enkele citaten :

- "Je ziet het percentage mensen met te hoge bloeddruk stijgen met het lawaainiveau waarin ze leven. En dat is een geniepig effect, want de mensen merken het zelf zelden, maar het is wel één van de belangrijkste risicofactoren voor hartinfarct. Het aantal mensen met hoge bloeddruk rond Schiphol varieert van 8 % in Vijfhuizen tot 15 % in Zwaenburg. Type-rend is dat het effect duidelijk-ker is bij vrouwen die gemiddeld vaker thuis zijn." (1)
- "Het opvallende van vliegtuiglawaai is dat mensen er nooit aan wennen. Wie langs een spoorweg woont hoort op een gegeven ogenblik de treinen niet meer, maar vliegtuigen die laag overkomen hoor je altijd. De psychologen, die vooral in Amerika onderzoeken hebben gedaan zeggen dat het horen van een laag overvliegend vliegtuig altijd angstgevoelens oproept, die eerder toe- dan afnemen." Dit is de mening van Prof. ir. C.W.

Kosten die voorzitter was van de commissie die in 1967 bij de Nederlandse regering advies uitbracht over de geluidshinder van vliegtuigen. (2)

- "Bij volwassenen, vooral vrouwen die méér huisgebonden zijn, leidt het vliegtuiglawaai vooral tot nervositeit, overspannenheid en prikkelbaarheid. Buiten het voorschrijven van kalmerende middelen is daar weinig meer aan te doen dan te verhuizen." (3)

Normen

De Amerikaanse F.A.A.-normen en de ons omringende landen komen tot éénzelfde konklusie : binnen de zone van 86 dBA is er een voor de omwonenden onaanvaardbare geluidshinder.

Wat zegt men in België daarover?

Niets ! België heeft geen normen.

Op de klachten komt vanwege de Regie Der Luchtvaart een beleefd antwoord dat het in een dichtbevolkt land als het onze onmogelijk is aan luchtvaart te doen zonder boven iemands hoofd te vliegen. Intussen creëert men echter toch maar verder woongebieden en woonuitbreidingsgebieden rond onze luchthavens. Dit kan dus allemaal, ondanks de resultaten van de onderzoeken van de sociale gemeeskunde die er op wijzen dat het echte lawaai-probleem nog niet eens is gelegen bij diegenen die hierover het hardste klagen, doch veel eerder bij de vele mensen die zich min of meer automatisch inspannen om zich aan te passen aan hun steeds lawaai-eriger omgeving, en menen dat het wel meevalt.

-
- (1) De Nederlandse arts P. Knipschild in zijn proefschrift "Medische gevolgen van vliegtuiglawaai." (Trouw 19.2.76)
  - (2) Het Parool 26.6.70
  - (3) Een rapport van zes huisartsen rond Schiphol (De Tijd 12.6.73)

flitsen

■ De Gentse Rijksuniversiteit zal de IJzermonding verder huren tot het Vlaamse Gewest het volledige reservaat heeft aangekocht. Aldus is een einde gekomen aan de onzekere situatie van de slikken- en schorrenzone rond Nieuwpoort.

■ In het Antwerpse kreeg iedereen eind april de kans om zijn huisapotheek even uit te mesten. Daar werd een inzamelaktie van oude geneesmiddelen georganiseerd door de apothekersvereniging KAVA. OVAM zal deze geneesmiddelen milieuvriendelijk vernietigen. Dit verdient navolging en een permanente uitbouw.

■ Lifthaltes of vaste afspraakpunten aan de rand van de gemeente zullen binnenkort overal in Vlaanderen 'het elkaar meenemen' tot iets heel concreets maken. Gemeenten kunnen voor de aanleg ervan zelfs 80 % be-toelaging ontvangen in het kader van "de subsidiëring van fietspaden en andere infrastructuurwerken ter bevordering van de zachte vormen van verkeer".

■ Het buurtwerk 'De Straatmus' te Leuven moet "zoniet vrijwillig, dan manu militari" uit de Jozef-II-str. nr. 24 worden "gedreven". Zo besliste de vrederechter in maart. De eigenaars wachten nu het goede moment.

■ De straatmuusers zetten hun strijd tegen leegstand en verkrotting verder.

■ De vanaf 1 mei 1983 wettelijk bepaalde verkeersdrempels zijn mechanisch dodelijk voor wie ze neemt aan 60 km per uur. Voor wie wagen en hoofd ongeschonden wil houden, is 30 km per uur ruim genoeg. Aldus het Staatsblad.

■ Er komt geen parlementaire onderzoekskommissie over de elektriciteitspanne van augustus 1982. Wel kunnen onafhankelijke deskundigen worden gehoord. Na negen maand pra-

ten is dit het voorlopig akkoord in de commissie bedrijfsleven van het Parlement.

■ Zure regen tast ook de kwaliteit van het grondwater aan want chemische reacties maken giftige metalen los in de bodem. Zo sijpelen mangaan, koper, aluminium en cadmium in steeds grotere mate door. Naast de ademhalingsverstoringen, wegsneltende historische gebouwen en afstervende wouden, een nieuw vastgesteld schade-effekt.

■ Amerikaanse geleerden zijn erin geslaagd te bewijzen dat kernfusie niet alleen in theorie maar ook in de praktijk mogelijk is. De eerste proefneming duurde niet langer dan vijf honderdsten van een seconde omdat men voorlopig de enorme hitte-ontwikkeling nog niet volledig in de hand kan houden. Verwacht wordt dat kernfusie pas binnen een veertigtal jaren operationeel zal zijn. Rond die tijd moet de kernfusie kunnen zorgen voor een vrijwel onbegrensde energievoorziening op basis van de grondstof water.

■ Het Westduitse chemische bedrijf Bayer AG stopt in de loop van dit jaar de produktie van polychloorbiphenylen (PCB's). Er blijken onder-tussen voldoende vervangingsmiddelen te zijn ontwikkeld.

■ Hoffmann-La Roche heeft het niet onder de wind. Na boycotaktie van de Duitse artsen hebben nu ook een Italiaanse milieuvereniging en de Nederlandse konsumentenbond, gesteund door Natuur en Milieu en Milieude-fensie, opgeroepen geen medicijnen meer voor te schrijven, te verkopen of te gebruiken; dit tot Hoffmann-La Roche zegt waar de 41 vaten met dioxine (Seveso) zich bevinden.

M.B.

ECOLOGISCH VERANTWOORDE PREVENTIE VAN VOGELSCHADE

Pierre Maréchal

(Deel 2)

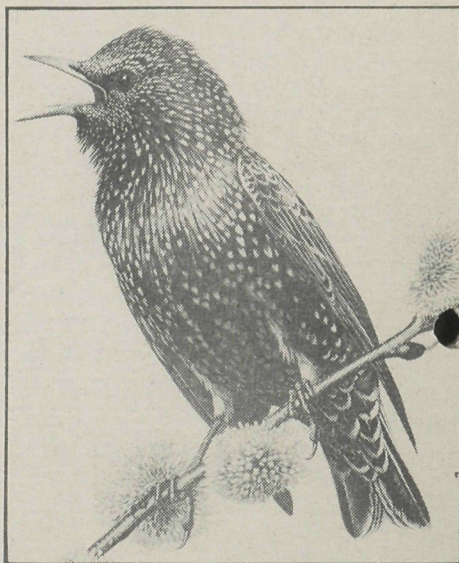
In het vorige nummer van Milieurama, werd het eerste deel van "Ecologisch verantwoorde preventie van vogelschade" afgedrukt. Hierin ging de auteur in op de achtergronden van het konflikt tussen mens en vogel, getoetst aan het voorbeeld van de aalscholver en veldleeuwerik.

In dit nummer kan U het vervolg van dit artikel lezen.

Spreeuw

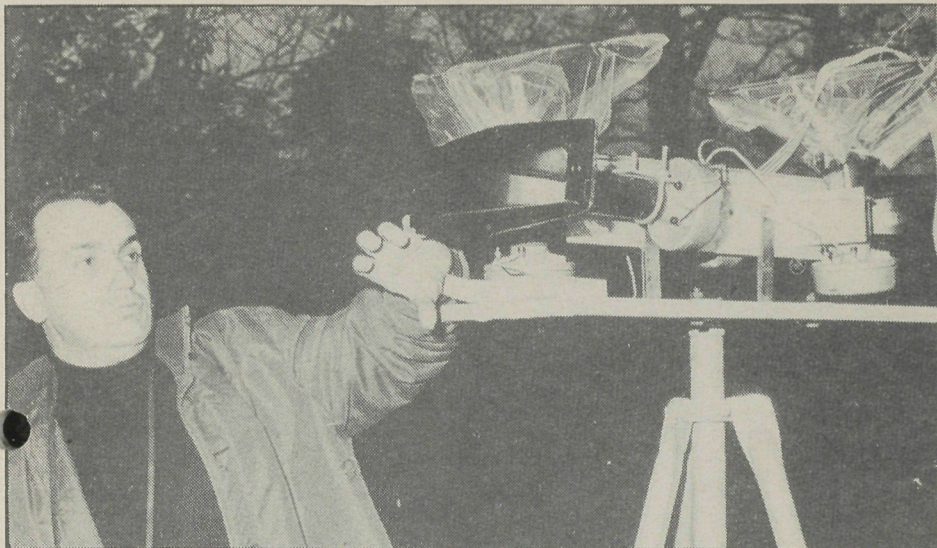
Over schade door spreeuwen is reeds veel geschreven. Ook hier weer zien we gewoonlijk voorstellen voor preventie gebaseerd op ad-hoc situaties. Nergens zijn wij bijvoorbeeld een fundamentele vraag tegen gekomen als 'hoe komt het dat spreeuwen op mijn kersen afkomen?'. Het ontbreken van dit soort fundamentele vragen en het zoeken naar antwoorden daarop is tekenend voor vele schade-literatuur. Dit geldt tevens voor de wetenschap en techniek die zich uit schadeproblemen hebben ontwikkeld. Het is dan ook geen wonder dat feitelijk weinig is bereikt en velen (wellicht daarom) afschot als enig redmiddel zien. De spreeuw is in veel verschillende omstandigheden nadelig, zoals in fruitteelt en voor gebouwen, maar ook een gevaar op vliegvelden enz. Ondanks dat we hier te maken hebben met een complex van problemen slaagden we erin, middels onze vaste methode van onderzoek, om een duidelijke richting aan te wijzen waarin oplossingen moeten worden gezocht.

Treffend is het geven dat het vogelschadeprobleem in de fruitteelt sterk wordt overgewaardeerd (daarbij is niet gezegd dat het op zich zelf niet ernstig kan zijn). Het is slechts één van de vele risicofactoren waarmee de fruitteler te maken heeft zoals vorstschade, insectenschade, schimmelvorming en het splijten van fruit. Uit Engeland stamt het gegeven dat er in feite helemaal geen sprake is van schade door vogels in de kersenteelt. Eerder is er sprake van een tekort aan plukkers in verhouding tot de rijpingsnelheid (en de bereikbaarheid) van deze vruchten.

Was onze spreeuw een zeldzaamheid dan zouden we ze wellicht veel meer bewonderen en roemen voor haar schoonheid.

Iedereen herinnert zich de spreeuwenblunder van Akkermans. Daarom werd te Oostende de deskundige van de Agronomische Faculteit van Gemblours niet geroepen om, met behulp van akoestische middelen, zoals hier afgebeeld en voorgesteld door ingenieur J. Tahon, de niet-gewenste spreeuwenslaapplaatsen met succes te verwijderen ?

In de praktische situatie kan men met aanpassing van de teelt en het met netten overdekken niet alleen veel schade voorkomen maar bovendien ook geld verdienen. Hierdoor kan men soms tot tien procent meer oogst-opbrengst bereiken ! Met andere woorden : vogelschadepreventie kan in bepaalde sectoren de bedrijfsresultaten sterk in de positieve zin beïnvloeden. Zoals uitvoerig vermeld in het rapport spreeuw (koscript 12.27N) is het hoogst vreemd, dat deze soort momenteel vogelvrij is. In de dertiger jaren stimuleerde de overheid (in Nederland en Duitsland met name) op veel minder wetenschappelijke gegevens gebaseerd, juist het massaal voortplanten van spreeuwen in nestkastbatterijen. Het argument was het nut voor de landbouw, ondanks de vele protesten van de fruittelers, die in die tijd toch over heel wat minder mogelijkheden en zekerheden beschikten dan tegenwoordig.

Een ander aspect is de ruimtelijke ordening. Een groot deel van de problemen met spreeuwen vloeit voort uit het gebrek aan ekologische kennis bij planners (hetgeen overigens ook geldt voor de ganzenproblemen).

Met hetgeen in het genoemde rapport hierover staat vermeld, kunnen fruittelers hun voordeel doen, want het geeft hun mogelijkheden om overheden op tekortkomingen in het ruimtelijk beleid te wijzen. Hierdoor kan dan een vogelvriendelijker en dus natuurvriendelijker beleid het resultaat worden. Schade kan draaglijk worden gemaakt en hoeft niet altijd en alleen op de individuele teler te worden afgewenteld, zoals dat nu gebeurt. Hierbij weet de overheid niets beters te verzinnen dan de spreeuw vogelvrij te verklaren. Zoals gezegd bij de aalscholver zijn er ook bij spreeuwen meer problemen, dit verhaal is slechts een illustratie

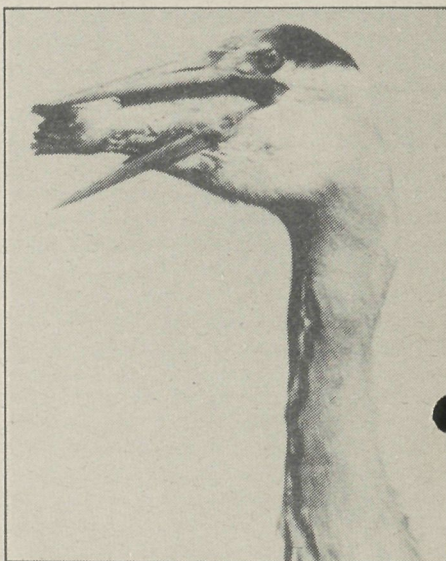
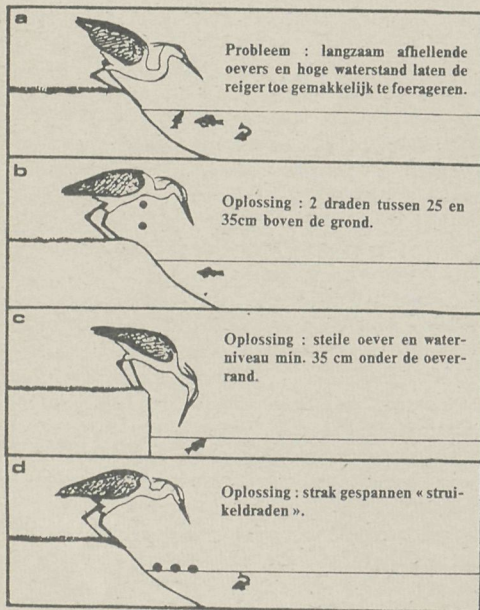

andere problemen

Wanneer we een kleine greep doen uit andere problemen krijgen we een gevarieerd beeld van voor en tegen. Problemen die van soort tot soort van andere aard zijn en zaken die onder verschillende omstandigheden steeds weer anders liggen. Daarbij wordt vaak gesproken van toename van het schadeprobleem, hoewel dit zelden (zoals bij ganzen) kan worden bewezen. Met name een aantal soorten moet het speciaal ontgelden zoals de kraaien, ganzen, kokmeeuwen enz. Een belangrijk gegeven is, dat schade dikwijls 'geclaimd' wordt van uit een soort boekhoudkundig denken, terwijl ekologische inzichten vrijwel nergens worden gekalkuleerd. Men meent dat in het buiten-milieu zomaar alles marktafhankelijk geteeld mag

en kan worden. Allerlei nadelige invloeden vanuit de natuur worden als schadelijk gezien. Over de voordelen rept men niet! Het merkwaardige is bovendien dat allerlei pesticiden, kosten voor beregning enz, wél als normale voorwaarden worden gezien om onder bepaalde condities een oogst van het land te halen. Preventie van vogelschade wordt vaak zuiver als nadeel gezien. De kosten hiervan behoeven eigenlijk lang niet altijd groot te zijn.

Het is natuurlijk met onze huidige inzichten over de ekologische wetmatigheden in de natuur al te gek dat men vrijelijk in (en met) de natuur kan doen wat men wil. Natuurlijk is het zo dat veel landbouwers onder sterke invloed staan van de EG-landbouwpolitiek, maar

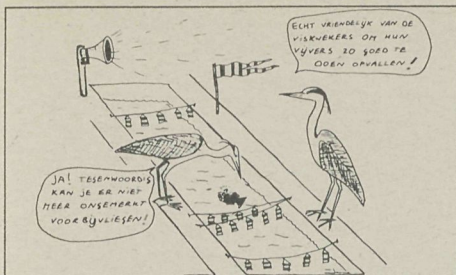
Een voorbeeld :

Reigers en andere visetende vogels kunnen gemakkelijk via allerlei trukjes worden verjaagd of weggehouden van viskwekerijen.

R : Blauwe reiger met vis.

L : Drie efficiënte afweermethoden.

diezelfde politiek is hier en daar strijdig aan de EG-vogelrichtlijn, met name op punten als biotoopbescherming, harmonieuze ontwikkeling de weerslag van menselijke activiteiten op de verblijfplaatsen van vogels. Vandaar dat in onze opinie de vogelrichtlijn het beste wapen is om de landbouwpolitiek mens- en natuurvriendelijker te maken.

Vogels kunnen flink in het nauw komen door deze landbouwpolitiek. Zo werd de roek in Schotland als een plaag beschouwd; zuidelijker in Engeland was deze zwartrok hoogstens een vogelsoort die men mocht bejagen. Onderzoekers brachten aan het licht dat dit werd veroorzaakt door een ekologisch verschil. In Schotland correspondeert de zaaitijd van het graan met het broedseizoen van de roeken. De vogels voorzagen zich door het oppikken van het zaaigoed van eiwitrijk voedsel.

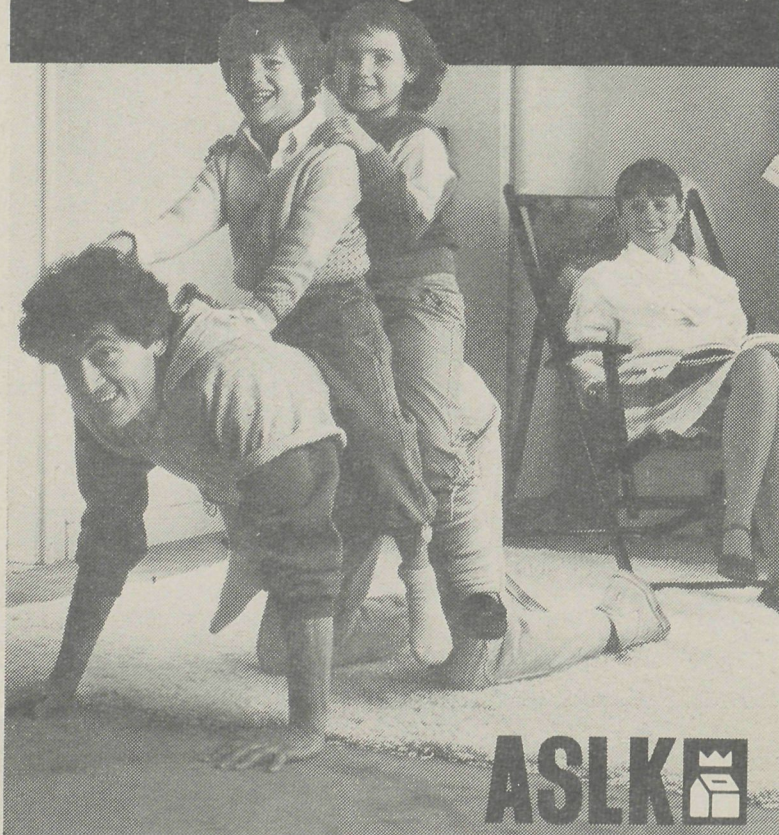
In Engeland was het ingezaaide graan, voordat het broedseizoen van de roeken begon, reeds zover ontkiemd en afgeschoten dat het als een voedselbron niet erg interessant was. Maar omdat de boeren in Engeland tegenwoordig meer heil zien in het telen van mais (t.b.v. bioindustrie), die een latere inzaaitijd heeft, ligt het in de lijn der verwachtingen, dat ook hier binnen niet al te lange tijd de roek als schadelijk zal worden ervaren (ekoscript 16, rapport roek in voorbereiding). Een ander aspect vormt de stelling dat door kraaien, kokmeeuwen en dergelijke grote schade zou ontstaan aan de weide-

vogelstand. Dit kan ook niet anders met onze huidige intensieve manier van weidecultuur. Onderzoek in Duitsland laat zien dat eksterpredatie op plaatsen waar geen of nauwelijks menselijke activiteiten zijn, verwaarloosbaar is, in tegenstelling tot plaatsen waar de mens intensief bezig is. Iedereen die deze vogels een beetje kent weet dat hun niets ontgaat en zeker niet op een kaal weiland waar door de manier van werken nauwelijks dekking is voor weidevogels. Sterker nog, juist plekken waar weidevogels nestelen nodigen uit tot inspectie. Al te vaak wordt gepleit voor afschot van kraaien en meeuwen. Dat is niet juist, want zoals reeds aangegeven: het is slechts symptoombestrijding. Zolang de grootschaligheid en intensivering troef is zullen de problemen blijven bestaan en daarvan is de consequentie dat meer dan de helft van onze Europese avifauna die te maken heeft met landbouwgronden, in het voortbestaan wordt bedreigd!

Men kan zich afvragen wat voor redenering men er op na houdt als men vlaamse gaaien, eksters en kraaien beschuldigt van het pikken van eieren en 'roven' van nestjongen van weide- en zangvogels terwijl men zelf honderd procent aantoonbaar de hoofdfactor is die de algehele achteruitgang bevordert en daarbij voortdurend optimale kondities schept voor vogelsoorten die men kennelijk van oudsher al heeft geminacht. Hierbij is de zin van afschot als preventie-maatregel dubieus. Wanneer bijvoorbeeld vlaamse gaaien worden afgeschoten omdat zij schade in mais aanrichten (gewoonlijk in bepaalde streken en in jaren dat er weinig eikels zijn) is het gevolg daarvan, dat met name houtduiven, die eveneens 'schade-vogels' zijn, een voorname eipredator onthouden wordt. Men bevordert op die manier een potentiële aanwas van grote aantallen vogels die men óók wil bestrijden.

Breek het spaarrecord op 3 jaar.

ASLK

SPAARBON
RECORD
BON

Recordinterest in recordtijd.

Waterbeheersing in de derde wereld

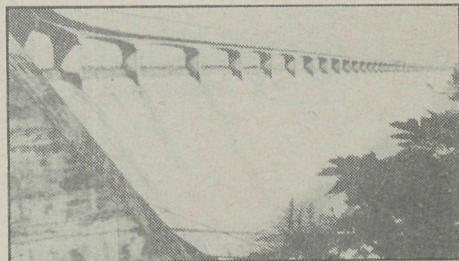
Annelies Hermans (Alerta)

Een thema dat ons ongetwijfeld herkenbaarder zal voorkomen, na de verwoestijning en het tropisch regenwoud, is dat van de waterbeheersing. Drie gevallen worden belicht: de Rio Magdalena in Colombia, het Itaipu-project op de Braziliaans-Paraguayaanse grens en het Tucurui-project in het Amazonegebied. In het geval van de Rio Magdalena zal blijken dat een ogenschijnlijke "natuurramp" bij nadere beschouwing het gevolg is van onzorgvuldig gebruik van de natuurlijke omgeving. Ook zal blijken dat de verschillen tussen rijk en arm, tussen machtig en machteloos, nauw verweven zijn met de hele problematiek. Op het Itaipu-project, 's werelds grootste hydro-elektrische centrale, is de spreekwoordelijke arrogantie van de macht van toepassing: een grenzeloze minachting voor het leven van mens en dier in de omgeving van het project zal dit duidelijk maken.

Rio Magdalena

In het jaar 1970-'71 trad de rivier de Magdalena buiten haar oevers, wat grote overstromingen tot gevolg had. Overigens kent deze rivier ook zogenaamde "vloedwatervlaktes", gebieden die gedurende enige tijd van het jaar onder water staan en een geheel eigen, uniek ecologisch systeem hebben. De overstromingen brachten een honderdtal doden teweeg en de Colombiaanse regering besloot aan "overstromingsbeveiliging" te gaan doen en riep daarbij de hulp in van het land

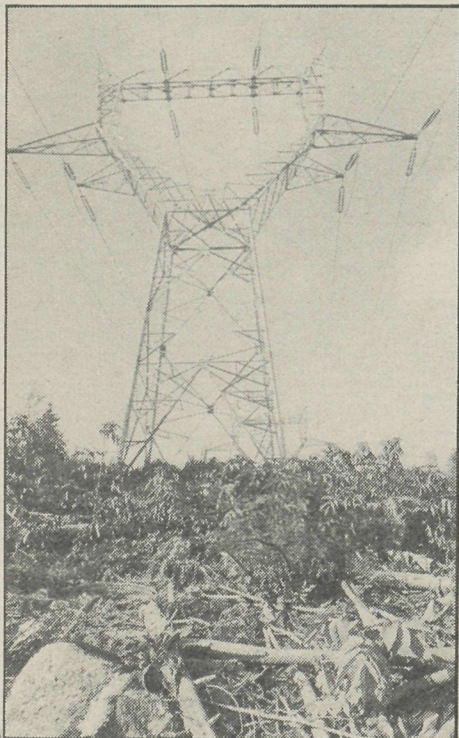
dat al eeuwen met water in de weer is. Dus trok er in het kader van de Nederlandse ontwikkelingshulp een groepje waterbouwkundigen naar Colombia. Met deze hulp is een bedrag van 71 miljoen gulden aan technische hulp gemoeid geweest. Doch al spoedig bleek dat de Colombiaanse regering eigenlijk niet zo geïnteresseerd was in beveiliging, maar in het bouwen van krachtcentrales, irrigatiesystemen en het bevaarbaar maken van de rivier. Tot niet geringe schrik van de Nederlandse ingenieurs overigens. Deze vroegen zich hoofdschuddend af wat de Columbiaanse regering bezielde om zulke grote plannen te maken

Een milieu-effekt-rapport vooraf én het in rekening brengen van de nodige maatregelen ter voorkoming van natuurproblemen worden helaas niet gedaan. Alleen het Elektrisch-Effekt telt.

terwijl de rivier in kwestie nog niet eens goed in kaart gebracht was. Eén van deze ingenieurs dacht onder het meten wel verder na en vroeg zich af of het überhaupt wel zin had om dammen en dijken aan te leggen. Hij deed de volgende opmerkelijke uitspraak: "Het is zo dat overal in de wereld bij landbouwontwikkelingsprojecten altijd weer de bottleneck is: de aanpassing van de boer. Dat is natuurlijk een veel moeilijker probleem om op te lossen dan om een stel betonnen konstrukties te maken. Die zeggen toch niks terug". Toch keek ook deze ingenieur niet verder dan zijn meetlat lang was en weet de oorzaak van de overstromingen aan zulke onberekenbare

Dit wordt het beeld rondom de stuw-dam : Grote pylonen en een verkrachtte natuur.

grilligheden als equatoriale regens of onverwacht grote hoeveelheden smeltwater. De boeren die aan de oevers van de rivieren woonden hadden een aanmerkelijk simpler verklaring voor het overstromen van de rivier. "Als je een glas water met aarde vult, stroomt het water over", zei een van hen. Daarmee doelde hij op de grote hoeveelheden houtstronken en aarde die door een proces van ontbossing en erosie in de rivier terecht zijn gekomen wat leidde tot verstopping en overstromingen. Het waren de boeren zelf die de bossen kapten en het land bouwrijp maakten. Maar zodra de grond geschikt was voor het zaaien van gras, werden de boeren van het land verjaagd en lieten de grootgrondbezitters hun koeien erop grazen. Op deze grasvlakten kreeg de erosie vrij spel waardoor er aarde in de rivier kwam, de rivier verstopt raakte en overstroomde. De ekologische problemen van het gebied blijken dus voor een belangrijk deel samen te hangen met de sociale problemen in dat gebied. Een oudere boer wist zich nog te herinneren dat in 1940 een boottocht over de Magdalena een toeristische attractie was. Hij zei: "De Rio Magdalena is erg rijk, maar wij moeten er mee weten te werken. We moeten meer rijkdom uit de rivier halen. Vroeger was de rivier levendiger, had meer snelheid, er was meer vis, er waren meer bomen". De ironie van dit verhaal wil dat de enige die écht zullen profiteren van een overstromingsbeveiliging de grootgrondbezitters zijn omdat dan hun weidegronden niet meer onder water lopen.

Itaipu en Tucurui

Het grootste hydro-elektrische projekt ter wereld, Itaipu, is deze maand bedrijfsklaar. Op dit moment laat men het meer van 1350

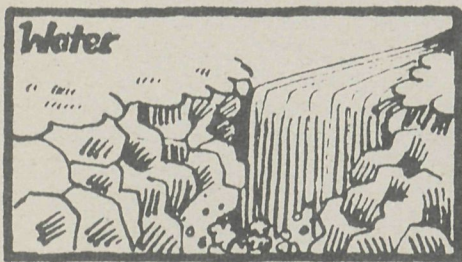
De ontbinding van de verdronken vegetatie maakt het bodemwater van het kunstmatig meer volledig zuurstofloos. Ook de rivier benedenstrooms wordt aldus van zijn visstand ontdaan, waardoor de mensen die in de floodplain leven hun voornaamste eiwitbron kwijtraken.

km² vollopen, goed voor een capaciteit van 12,6 miljoen kilowatt. Het Tucurui-project in het Amazone gebied is iets minder groot, maar heeft als het over twee jaar klaar is nog altijd een capaciteit van 8 miljoen kilowatt. Hoewel het toe te juichen is dat men zoveel investeert in waterkrachtcentrales en de bouw van kernenergiecentrales wat afgeremd heeft, zorgen de grootschalige waterwerken voor zeer grote problemen voor mens en natuur. Omdat men de energie die Itaipū oplevert toch niet kan afnemen, hebben verschillende

milieugroepen in Brazilië al gesuggereerd het stuwmeer niet geheel vol te laten lopen en zo het verdwijnen van dieren- en plantensoorten (tijdelijk) te voorkomen. Ook de prachtige watervallen van Sete Quedas zouden dan nog niet verdwijnen. Door het Itaipū-project komt 110.000 hectare vruchtbaar land onder water te staan, dat goed was voor 210.000 ton graan per jaar. Volgens de milieubewegingen die in juli tegen het project demonstreerden door massaal afscheid te nemen van Sete Quedas, worden 70 soorten zoogdier-

ren, 252 soorten vogels, 1600 soorten insecten en 129 soorten vis bedreigd door het afsluiten van de rivier. Ook zullen vele botanische soorten verdwijnen. Voor het overbrengen van de dieren naar andere regio's ontbreekt het de beweging aan geld. Ten gevolge van de watercentrale moeten 42.000 mensen een ander woonoord zoeken. Ook 80 van de laatste Guarani-indianen moeten hun natuurlijke omgeving verlaten waar ze zeker al 800 jaar wonen. Met de overstroming verdwijnt ook een archeologisch zeer belangwekkend gebied. Ook bij het Tucurui-project in het noorden worden de indianen gedwongen hun traditionele woon- en leefomgeving te verlaten. Het gaat om tientallen indianenstammen. Omdat het verval in de rivier de Toncatins gering is moet er een veel groter stuwmeer komen dan bij het qua capaciteit grotere Itaipu-project. De problemen die het grote meer gaan opleveren, zijn zeer ernstig. Niet alleen voor de indianen die verdreven worden, maar voor het hele biologische evenwicht in de Amazonemonding. Door de 7 kilometer lange dam die men aan het bouwen is, is de druk in de rivier zo toegenomen dat de oevers eroderen

De "sete quedas", de "zeven water-vallen" gaan onder de bijl door de grootste Itaipu-dam op de grens tussen Brazilië en Paraguay. Samen met hen : 1600 insecten-, 252 vogels-, 70 zoogdieren- en 23 reptielensoorten...

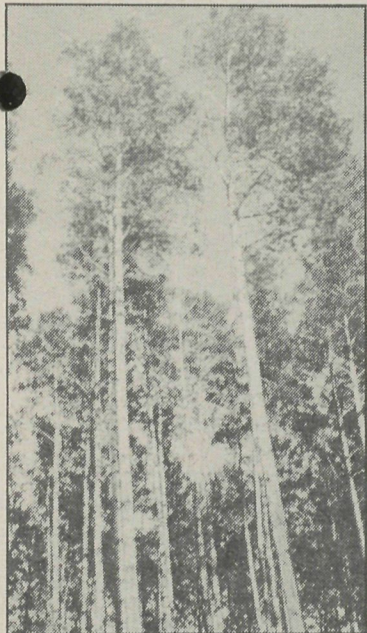
(afbrokkelen). Camaté, één van de grootste steden aan de oever van de rivier, is in de regenperiode al blank komen te staan. Men heeft in afwachting van een dijk een oud schip in de haven tot zinken gebracht om het watergeweld dat de stad blijft bedreigen enigzins te keren. Als het projekt klaar is zal de 1600 kilometer lange rivier minder water naar de Atlantische oceaan laten stromen met als gevolg dat de oceaan het zoute water de rivier in zal laten stromen. Het resultaat is dat het biologisch evenwicht van de omgeving drastisch verandert. Door het brakke water wijzigt de visstand, de grond verzilt en de boeren zullen evenals de vissers in grote problemen komen. In het droge seizoen moet de dam 1500 m³ water per seconde verwerken. In het regenseizoen kan het watervolume zestig maal zo groot worden, d.w.z. 90.000 m³ per seconde. Als de dam een dergelijke toename niet kan verwerken en breekt of overstroomt - je moet er niet aan denken - dan zijn de gevolgen rampzalig voor de gehele Amazonedelta. Belém, de stad aan de monding van de Amazone met ongeveer 1 miljoen inwoners, ligt 4 tot 15 meter boven de zeespiegel. De stad verdwijnt geheel onder water bij zo'n catastrofe. De technologen die aan het projekt werken, zeggen dat dergelijke verhalen onnodige paniek zaaien en dat de dam die grote druk aankan. Toch is het

alarmerend dat bij het ontwikkelen van een projekt als Tucurui niet gedacht is aan extreme situaties als dambreuk en dat er in het geheel geen rekening is gehouden met de ekologische en sociale konsekwenties van een projekt dat zo

groot is. Des te alarmerender is het ontbreken van een 'worst case analysis' als men bedenkt dat in hetzelfde gebied door de regering nog 26 waterkrachtcentrales gepland zijn met een capaciteit van 22 miljoen kilowatt.

Militairen bijten op houtje

De 216.000 ha bosland die bij het Tucurui-projekt onder water komt te staan leveren militairen en technici de nodige problemen. Het houthakken werd uitbesteed aan het militair pensioenfonds dat evenwel totaal geen ervaring heeft in de bosbouw. In ruil beloofde het pensioenfonds de machtige generaal Medeiros financieel te steunen in zijn campagne president te worden als de termijn van Figueiredo in 1985 afloopt. Het pensioenfonds kreeg van de regering ontheffing op het verbod hout te exploiteren. Maar van de drie miljoen m³ hout die gehakt moet worden heeft het fonds na anderhalf jaar slechts 30.000 m³ gevelde. Als men op tijd klaar wil zijn moeten per dag 7.000 bomen gehakt worden. Het tempo van het pensioenfonds ligt op 4.000 bomen per maand. De totale hoeveelheid hout bedraagt 1/5 van de jaarlijkse hoeveelheid hout die er op de hele wereld gehakt wordt en de waarde bedraagt twee miljard dollar. De verwachting is dat het fonds slechts een kwart gevelde krijgt en dat het zich ook financieel vertilt aan het Amazone-hout en failliet gaat. Als de bomen niet allemaal gehakt worden gaan ze onder het water rotten en zullen de vissen in het meer vergiftigd worden. De turbines en ander materiaal worden er door aangetast en het risico dat vlottend hout de turbines zullen blokkeren is zeer reëel. De rampen laten zich dan makkelijk voorspellen.

Korte berichten

Sahara te Lommel zit vol zware metalen

In de streek van Lommel, Overpelt en Neerpelt is de jongste weken beroering ontstaan bij de bevolking, omdat zware metalen, zoals cadmium, zink, lood en koper in de bodem, de waterlagen hebben besmet. Het gebruik van grondwater als drinkwater is er verboden, evenals het verbruik van de lever en de nieren van runderen, die in de buurt hebben gegraasd. De resultaten van het officieel onderzoek in dit verband bleef geen jaar lang geheim.

Wellicht minder bekend is de invloed van de zure regen op deze zware metalen, in gebieden die door de non-ferronijverheid zijn vervuild. Zure regen maakt deze metalen vrij, zodat ze in het voedsel terechtkomen. Dit is wat gebeurt in de omgeving van Vieille Montagne en Metallurgie Hoboken - Overpelt in de uitgestrekte vlakte, die in de volksmond de Sahara heet. Het is een troosteloos gebied, waar de verzuurde bodem vol zware metalen zit, met de bekende rampzalige gevolgen, die pas nu ten volle tot uiting komen.

R.D.

Milieucentrum van de Vlaamse Ardennen

Sinds 1 april 1983 heeft het Milieucentrum van de Vlaamse Ardennen zijn deuren geopend. Daarmee is men tegemoet gekomen aan een dubbele nood: de werking van de Stichting Omer Wattez blijft in stijgende lijn gaan, zodat de nood aan een vaste administratieve kracht, als aanvulling op het vrijwilligerswerk, en een vaste kantoorruimte zich opdrong. Anderzijds werd sinds lang de behoefte aan gevoeld het omvangrijke

dokumentatiepakket dat de Stichting sinds meer dan 10 jaar heeft aangelegd, operationeel te maken.

Het milieucentrum zal volgende functies vervullen:

kantoor-, vergader- en werkruimte ter beschikking stellen, groene telefoon voor milieuklachten, verkoops-punt en milieudocumentatiecentrum. Het centrum is gevestigd aan de Kattestraat 23 te Oudenaarde en is voorlopig geopend op de volgende tijdstippen:

- Maandag: 9 tot 12 en van 14 tot 16 U 30.
- Dinsdag: 17 tot 20 uur.
- Woensdag: 9 tot 12 en van 14 tot 16 u 30.
- Vrijdag: 9 tot 12 uur.

D.V.M.

Milieuklachten in Vlaanderen: een overzicht

Aan de hand van een vijfhonderdtal klachten die tot nog toe via de "groene lijn" werden gemeld, hebben we getracht een verdeling van de klachten te maken naargelang de aard van de hinder.

Zoals blijkt uit bijgaande tekening is het grootste deel, zijnde 22 % van het totaal aantal klachten te wijten aan geluidshinder. De industrie, burengerucht, motocrossen komen hier als voornaamste lawaai-bronnen naar voren.

Het verkeerslawaaï blijkt daarentegen niet zozeer als hinderlijk, maar als een normaal verschijnsel in onze drukke samenleving te worden ervaren.

Reukhinder vertegenwoordigt 20 % van de klachten; ook hier wordt de industrie als eerste vervuiler gemeld.

Een veel voorkomende milieuklacht

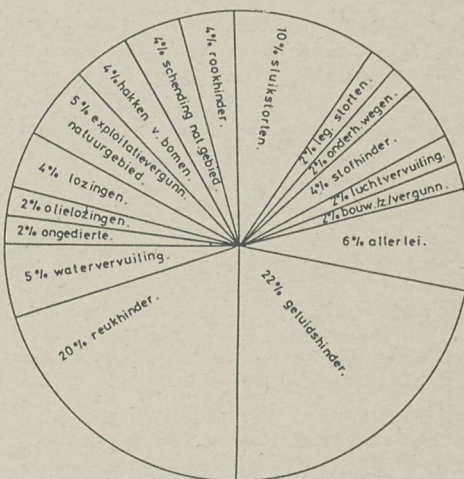
Korte berichten

is vervolgens de schending van een natuurgebied (13 %), hetzij door het storten van afval, hetzij door het omhakken van bomen, de bouw van illegale weekendhuisjes enz.

De watervervuiling, in de meeste gevallen afkomstig van het lozen van industrieel en huishoudelijk afvalwater, neemt 11 % van het totaal klachten voor haar rekening. Een tevens in het oog springende vorm van milieuvervuiling is het storten van afval: 10 % van de klachten betreft het sluikestorten; ook legale storten zijn omwille van hun reuk milieuhinderlijk.

Tenslotte blijkt ook de luchtvervuiling een belangrijke milieuklacht (10 %). Ze is grotendeels afkomstig van de industrie die verantwoordelijk is voor stof- en rookuitwasemingen in de lucht. Al deze klachten worden door ons naar de bevoegde diensten doorgestuurd, waar ze op ons aandringen zo efficiënt mogelijk worden behandeld.

Indien ook U milieuklachten wenst te melden, aarzel bijgevolg dan niet contact met ons op te nemen, via dit telefoonnummer : 02/217.77.77

Procentuele verdeling klachten per soort hinder.

Vrouwen en wonen

De bouwwereld wordt nog altijd beheerst door mannen. Deze is een weerspiegeling van de rolverdeling tussen de buitenhuis werkende, thuis verzorgde mannen en de met huishoudelijke taken beladen vrouwen. Een knusse binnenhuisinrichting wordt echter een compensatie

voor de steeds onpersoonlijker en onmenselijke bouwvormen rondom. Wat zijn de eigenlijke vrouwenbelangen dan? Zijn vormen van samenwerking tussen vrouwen om huishoudelijke taken te bundelen geen alternatief voor geïsoleerde energieverpilling? In de woningbouw moeten ook andere samenlevingsvormen dan het gezin mogelijk worden... Deze en andere vragen en aandachtspunten worden door de werkgroep 'Vrouwen en Wonen' uitgepraat ten einde tot een feministische benadering van het wonen en de bebouwde omgeving te komen. Voor meer informatie en contact: Werkgroep 'Vrouwen en Wonen' Schreursvest 49 3030 Heverlee 016/ 23.07.60

M. b.

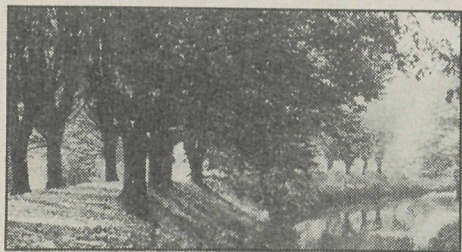

Korte berichten

Opnieuw boomalarm te Zemst en langs het Kempens Kanaal

De bomendreef nabij het bekende Rubenskasteel te Elewijt is bedreigd. Het gemeentebestuur van Zemst heeft een kapvergunning aangevraagd, terwijl de werkgroep "Leefmilieu Terzenne" daarentegen een bezwaarschrift heeft ingediend. Het gaat om 176 witte esdoorns van 75 jaar, waarvan een aantal door gebrek aan onderhoud, vooral bij stormweer, gevaarlijk is.

Het komt erop aan deze zaak met gezond verstand op te lossen, d.w.z. alleen de hakbijl te gebruiken voor de dode en kwijnende bomen, nieuwe eksemplaren in de plaats te planten, de zieke bomen te verzorgen en de gezonde in ieder geval te sparen. Intussen zijn al een aantal mooie esdoorns onder de kettingzaag bezweken.

Ook langs de Kempense vaart wil de Dienst der Scheepvaart een groot aantal bomen rooien, ondermeer langs het kanaal Dessel-Schoten. Volgens een rapport van deskundigen van "Natuur- en Stedeschoon" en "Stad voor de Mens" zijn de meeste van deze bomen noch ziek, noch kaprijp. Ook het argument dat de bomen weg moeten, om fietspaden aan te leggen, is onjuist. Kortom, het is de hoogste tijd dat de Dienst der Scheepvaart

rekening houdt met ekologische argumenten, want die zijn er uiteraard ook en tegen de voorgenomen kappingen is al fel verzet ontstaan.

R.D.

School Pool : een uniek project

De v.z.w. Centrum voor Positieve Aanwending, van o.a. TAXISTOP en CARPOOL pakte onlangs met een nieuw uniek project uit : SCHOOL POOL.

Men gaat uit van de situatie dat vele ouders hun kinderen dagelijks naar school brengen met de auto en al de problemen dat dit met zich meebrengt (verkeersveiligheid, luchtvervuiling, kosten). Men wil tot een systeem komen waarin de ouders die in elkaars buurt wonen om beurten elkaars kinderen mee naar school brengen, hetgeen een besparing in tijd, energie en geld is. Ook ouders zonder auto, maar die hun kind soms in weer en wind een heel eind te voet of per fiets moeten brengen kunnen aan het project meedoen.

In alle onderwijsinstellingen van Groot-Gent worden folders uitgedeeld die de geïnteresseerde ouders dan ingevuld aan de school terugbezorgen. Na verwerking van de gegevens door een computer, ontvangen de ouders een lijst van trajectgenoten met wie via SCHOOL POOL afspraken kunnen gemaakt worden. Op vlak van verzekering is er geen enkel probleem.

Indien het project slaagt zal het uitgebreid worden tot andere grote agglomeraties in Vlaanderen. Meer informatie bij Centrum voor Positieve Aanwending, Onderbergen 51, 9000 GENT, 091/24.00.23

R.B.

Korte berichten

Geen grootschalige sportinfrastructuur te Hofstade ?

Het rijksdomein te Hofstade is geen specifiek sportcentrum, maar is meer gericht op passieve recreatie en natuurbehoud. In 1977 werd trouwens een groot gedeelte van het domein, de meeste vijvers inbegrepen, geklasseerd als landschap. Bovendien

zijn de Belgische Natuur- en Vogelreservaten voor de vrijwaring van de ornitologische waarde van het geheel. De jongste jaren is het belang van Hofstade als "groene long" sterk toegenomen wegens de verdere bebouwing en industrialisering van de streek Mechelen-Vilvoorde.

Naar verluid heeft de Vlaamse Executieve onlangs beslist het Rijksdomein te Hofstade door het B.L.O.S.O. te laten beheren. Daardoor dreigt het natuurlijke karakter van het domein te veranderen, meer bepaald door nieuwe infrastructuurwerken voor sport en actieve recreatie. Deze evolutie is in strijd met het klasseringsbesluit en met het tot nu toe gevoerde beheer, gericht op het natuurbehoud. De belangen van het natuurbehoud worden eens te meer genegeerd. Het domein Hofstade dreigt

• door zowel zijn belangrijkste functie, als zijn aantrekkingskracht te verliezen. Anderzijds zijn er wel een aantal dringende maatregelen te nemen om het domein te saneren en zijn toekomst te vrijwaren. Zo is de ecologische schade ten gevolge van de pompperikelen met de N.M.B.S. nog lang niet hersteld : de rietkragen zijn verdwenen, de watervervuiling laat sporen na (verlanding, zware metalen in het slib, enz). Kortom, de vijvers moeten opnieuw gezond worden gemaakt.

R.D.

S.O.S. Lovaart : overbemesting en sproeistoffen

Uit de Westhoek komen de jongste weken heelwat klachten over watervervuiling. Ze hebben vooral betrekking op de IJzer, de Lovaart en de waterlopen van Veurne-Ambacht. Overbemesting en het veelvuldig gebruik van sproeistoffen zijn daarvan de belangrijkste oorzaken. Klachten van de aktiegroep S.O.S. Lovaart bleven tot nu toe onbeantwoord. Zowel de Rijkswacht als de Waterzuiveringsmaatschappij voor het Kustbekken hebben blijkbaar weinig belangstelling voor de verontreiniging van de oppervlaktewateren in de streek. Ik hoop dat onder impuls van het aangekondigde nieuw waterbeleid van Minister Lenssens daar spoedig verandering in zal komen.

R.D.

Te eenzijdige aanpak van het perevuur

De Regionale Vereniging Natuur en Landschap heeft onlangs opnieuw de aandacht gevestigd op de al te eenzijdige maatregelen tegen de meidoorn in de strijd tegen het bakteriële vuur. Ook in het recente ministerieel besluit blijft de meidoorn de grote boosdoener en geldt de snoeiplicht niet voor andere perevuurgevoelige soorten. Deze eenzijdige benadering kan nooit leiden tot de uitroeiing van het perevuur. Bovendien geldt de snoeiplicht voor de meidoorn ook in gebieden waar bakteriële vuur geen economisch probleem is, of niet eens werd vastgesteld. Kortom, een meer ecologische benadering van het hele probleem is dringend nodig.

R.D.

Publikaties

Vlinders van Europa

Dit is een nieuwe uitgave in de reeks Spectrum Natuurgidsen : in dit boekwerk vindt men alles over de vlinders van Europa. Meer dan 300 soorten dag-en nachtvlinders worden uitvoerig beschreven.

Elke Europese Vlinder is nauwkeurig gefotografeerd (in kleuren) door de deskundige natuurfotograaf Roger Phillips.

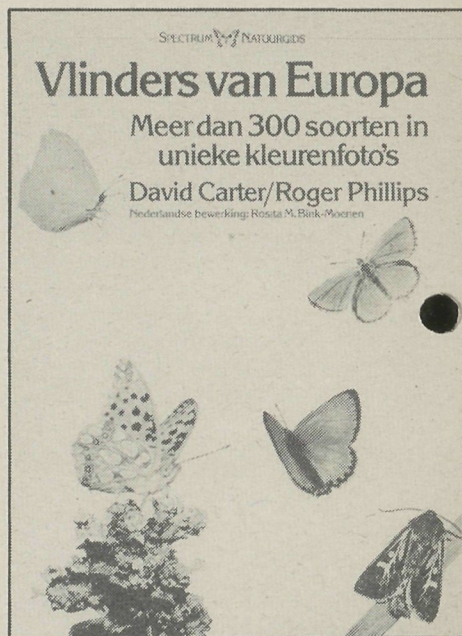
Bovendien wordt alle informatie gegeven over het vangen van vlinders prepareren, kweken, verzamelen, biologische wetenswaardigheden, het classificatiesysteem. Met register. Geïllustreerd, 192 blz groot formaat paperback. 760,- fr.

D.V.M.

Charta 79 : The Sami People and Human Rights

In de brede kring is de sympathie aan het groeien voor de zogenaamde natuurvolkere die vechten tegen de "beschaving" die hun cultuur en omgeving dreigt te vernietigen. Veelal zal men hierbij denken aan de indianen, zowel in Noord- als in Latijns-Amerika.

Minder bekend, maar veel dichterbij huis, is de strijd die de SAMI's

voeren, beter bekend als "Lappen". Greenpeace heeft nu een boekje uitgegeven (in het Engels) over de situatie van deze minderheid, en meer bepaald gaat het over de strijd tegen de inplanting van de stuwdam op de Alta-Kautokeino rivier. (zie ook Milieurama 81/10 P 24-27 : L. Grauls : de Alta - stuwdam : meer dan een milieustrijd).

De strijd was een nederlaag voor de Sami's (o.m. door de stugge houding van de Noorse overheid en een massale repressie). Greenpeace werkt nu aan een informatiekampagne rond de problemen waarmee de Sami's te kampen hebben, en dit boekje past in dit kader.

Het telt 72 pp. en is geïllustreerd met diverse tekeningen en foto's. Te verkrijgen bij : SAMI SUPPORT
C/O Greenpeace 6 Endsleighstr
London WCL

D.V.M.

Publikaties

Kleine Natuurgids voor de Vlaamse Ardennen Van Ceunebroeck Paul

Als extra-nummer voor februari '83 van "Onze Streek", blad van de Stichting Omer Wattez, verscheen een "Kleine Natuurgids voor de Vlaamse Ardennen". Op een bevattelijke wijze wordt ingegaan op de ligging, reliëf, geologie, fauna en flora van de Vlaamse Ardennen in Zuid-Oost-Vlaanderen. Tevens bevat het boekje 3 uitgewerkte wandelingen: een in de Maarbeekvallei, het Brakelbos en het Bos Ter Rijst. Te verkrijgen bij Milieucentrum, Kattestraat 23, Oudenaarde.

D.V.M.

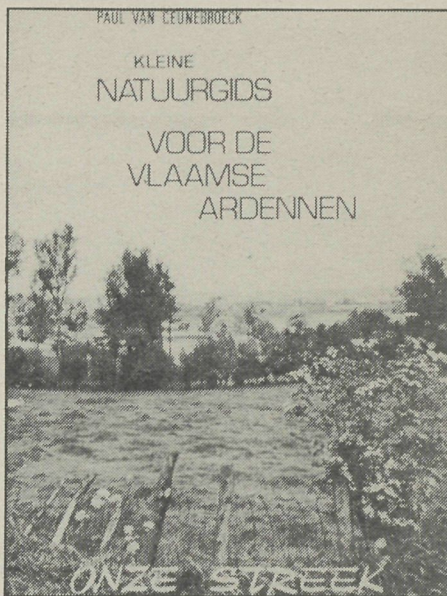
Jaarbulletin 1982 : Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud

Onlangs publiceerden De Vrienden van Heverleebos en Meerdaalwoud hun jaarbulletin. Naast het klassieke jaarverslag 1981 bevat dit fraai en verzorgd uitgegeven boek (glanspapier, jammer genoeg niet gerecycled) een aantal interessante bijdragen o.m. over natuurbescherming en landbouw, onkruidflora op akkerland, de das, de Winge, paddestoelen, betekenis van de boomvellingen. Te verkrijgen bij :

De Vrienden van Heverleebos
en Meerdaalwoud

Naamsesteenweg 492
3030 Heverlee

D.V.M.

Diamontage over Zaïre en Rwanda

De klank- en diamontage in overvloeiing en stereo is een avondvullend programma van 2 x 35 min. + 2 x 10 min. inleiding over het dagelijkse leven in Zaïre, over fauna en flora in de parken van Kivu en Rwanda, over de laatste berggorilla's in het Kahuzi-Biege en Vulkanenpark. Bovendien een verslag over een tweedaags verblijf bij de Pygmeeën van het regenwoud (Bunia). Tot slot een hulde aan het Afrikaanse volk onder vorm van een reeks Afrikaanse haartooien.

Voorwaarden: 3000 fr. + verplaatsingskosten (graag speciale voorwaarden voor min-vermogende verenigingen).

Inlichtingen: Jacques Boone,
Koudenberglaan 17, 1641 Alsemberg,
tel. 02/358 52 31

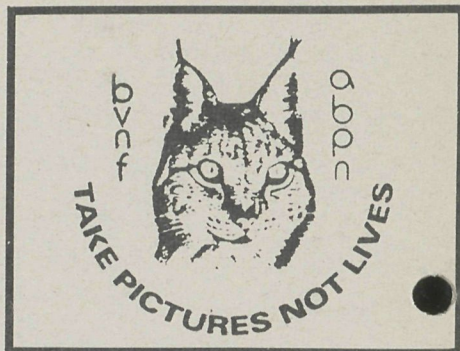
Portret

Belgische Vereniging van NatuurFotografen

De B.V.N.F. werd opgericht door enkele liefhebbers die tot de bevinding kwamen dat sommige principes van natuurfotografie niet strookten met die van de natuurbeleving. Doordat de natuur modeverschijnsel wordt en de fotografie steeds meer populair en betaalbaar wordt, voelen velen zich geroepen om het veld in te trekken en aan natuurfotografie te doen. Vaak gebeurt dit echter zonder enige kennis en respect voor de toch al zo erg belaagde natuur.

Hiertegen kwam dan ook vlug (en terecht) felle reactie vanwege de natuurbeschermers. Het is nu de bedoeling van de B.V.N.F. natuurfotografen te groeperen die een educatieve en informatieve taak vervullen, zoals b.v. erop te wijzen en de nadruk te leggen op het feit dat er een groot verschil bestaat tussen milieuvriendelijke opnames (b.v. bij nest, onnatuurlijk gedrag, van de fotograaf wegluchtende vogels) en ervoor te zorgen dat enkel eerstgenoemde gepubliceerd worden. Hierdoor zullen ook de eisen van de lezers der tijdschriften en boeken hoger komen te staan wat betreft de fotografische documentaties.

We kunnen nu eenmaal niet ontkennen dat natuurfotografie een zeer belangrijke educatieve rol vervult bij het bewust maken van het grote publiek voor de milieuproblematiek. Kort samengevat tracht de B.V.N.F. natuurfotografen te groeperen met als hoofddoel het bevorderen van

de methoden van natuurfotografie die volledig in overeenstemming zijn met de natuurbeschermingsprincipes in de breedste zin van het woord. Zij wenst ook onderlinge contacten te bevorderen, niet om een totale uitbating van de natuur te organiseren (uitwisseling van interessante vindplaatsen, van zeldzame dieren en planten), maar wel om beginnende fotografen te begeleiden, om tentoonstellingen te organiseren, om diaprojecties samen te stellen en om volgens de regels gemaakte foto's en films te verzamelen ter documentering van boeken en natuurbeschermerstijdschriften.

De basisprincipes zijn :

1. De natuurfotograaf moet er in elk geval op letten dat zijn tussenkomst noch het leven, noch de levenswijze van dieren en planten in het gedrang brengt, daar waar hij werkzaam is.
2. De rust en het behoud van het wezen dat men wenst te fotograferen primeert altijd op het document.

Voor inlichtingen :

B.V.N.F.

Marc Sloomakers

Kronenbrugstraat 102

B 2000 Antwerpen

Kalender

- vanaf 10 mei - 31 aug. Tentoonstelling "het stedelijk detail" - Provinciale Directie Stedebouw, Gebr. Van Eyckstraat 4-6, 9000 Gent
- Vanaf 1 april -30 sept. Edukatieve tentoonstelling "Het domein Lippensgoed-Bulskampveld" te Beernem. Open weekend en op aanvraag voor groepen - inl. Provinciebestuur Brugge 050/33 06 41
- 20-23 mei Volkskamp "Ekologie en arbeid", Hoge Rielen te Lichtaart, org. Elcker-ik, Breughelstr. 31-33, 2018 Antwerpen, 03/218 65 60.
- 21 mei - 14 juni Bootkampagne Stichting Reinwater tegen ver-
vuiling van de Maas, start te Chooz (Frankrijk),
einde te Biesbosch (Nl.) - org.: Stichting
Reinwater, Vossiusstraat 20, 1071 AD Amsterdam,
020/719 322
- 25 mei 15 u. Voordracht door E. Kesteloot "Natuurreser-
vaten in Vlaanderen", Koninklijk Instituut voor
Natuurwetenschappen, Vautierstraat 29, 1040
Brussel, 02/648 04 75
- 4 juni Loon op Zand (NL): manifestatie ter bescherming
van het Nationaal Park "De Loonse en Drunense
Duinen" - Inl. Schaep en Burgh, Noordereinde 60,
1243 JJ 's Graveland, 035/62 004
- 9-11 juni Wenen, Internationaal Symposium "long term
development of environmental policy and
environmental education in Europe" org.
Osterreichische Gesellschaft für Natur- und
Umweltschutz, 1010 Wien, Canovagasse 5 -
tel. 0222/65 26 23
- 17-19 juni Internationale ontmoeting van milieu-organisaties
over de Noordzee - Lage Vuursche - Amsterdam
org.: Werkgroep Noordzee, Damrak 37, PB 723 -
1000 AS Amsterdam, tel. 020/23 90 34

Aankondigingen van milieumanifestaties zoals debatten, opendeurdagen, kursussen, stages, tentoonstellingen, enz. kunnen voor eventuele opname in onze kalender opgestuurd worden naar het sekretariaat van BBL.

"Milieurama" is het maandelijks tijdschrift van de
Bond Beter Leefmilieu - Vlaanderen VZW
Aarlenstraat 25 - 1040 Brussel. Tel. 02/230.94.10.
3de jaargang, nr. 5, mei 1983
Verantwoordelijke uitgever : D. Van Melkebeke
Aarlenstraat 25,
1040 BRUSSEL

MILIEURAMA

Milieurama

Milieurama, het onafhankelijk Vlaams milieutijdschrift van de Bond Beter Leefmilieu heeft de derde jaargang ingezet met nummer van 44 bladzijden, in enkele belangwekkende kels zijn opgenomen.

Een fraai geïllustreerde van Dirk Criel belicht de campagne voor de van de roofdieren. In e spreuk met Walter Pe van de tweeduizend in Vlaanderen, verd land Dirks wat he tuurgids te zijn worden kan. In en Recht stelt Rudie de nieuwe inspectiedienst voor OVAM. Ir. W. De Groof heeft het over kernenergie en risico. Lieve Grauls legt uit hoe je een milieuactie kunt beginnen en Roeland Dirks belicht het Milieu-jaar 83.

Deze nog niet geabonneerd is op het boek „Uitspraken over kernenergie en risico“ (192 blz.) met vermelding: Milieurama - verkeer.

MILIEURAMA

Het milieutijdschrift van de Bond Beter Leefmilieu doet een promotiecampagne: de eerste 100 nieuwe abonnees krijgen gratis het boek: „Uitspraken omtrent verkeer“ (192 blz.)

300 fr. (jaarabonnement) overmaken op rek. 427-9082201-48 van BBL-Vl., Aarlenstraat 25 te 1040 Brussel, met vermelding: Milieurama - verkeer.

Milieurama

het maandelijks tijdschrift van de Bond Beter Leefmilieu, gaat zijn derde jaargang in. Het eerste nummer m. enkele beschouwingen bij de nationale campagne van roofdieren, de nieuwe inspectiedienst van de Vlaamse gewest), milieuvriendelijk wassen, het milieuvriendelijke wordt een strategie voorgesteld voor het be- Tenslotte zit er een bijdrage in over de n-

jaarabonnement op Milieurama kost 300 frank en kan gestort worden op rekeningnummer van de BBL-Vlaanderen (Aarlenstraat 25, 1040 Brussel): 427-9082201-48 met vermelding „Milieurama“. De eerste 100 nieuwe abonnees ontvangen gratis het boek „Uitspraken over kernenergie en risico“ (192 blz.) met vermelding: Milieurama - verkeer.

MILIEURAMA WORDT GELEZEN...

of wat dacht U. Voor ieder nummer moet Milieurama streng selecteren in de tientallen aanvragen om aandacht te besteden aan gebeurtenissen in het milieuwereidje van Vlaanderen, maar ook buiten de landsgrenzen. Het is met de dood in het hart dat de redactie op een groot deel daarvan niet kan ingaan... niet uit kwade wil, maar simpelweg wegens plaatsgebrek. Milieurama beschikt immers maar over een beperkte ruimte.

Daarin kan verandering komen...als het abonnementenbestand groeit en Milieurama meer armslag krijgt en groter wordt (letterlijk dan) zal het blad meer nieuwtjes kunnen opnemen. De milieubeweging heeft er dus alle belang bij dat Milieurama blijft groeien. Aarzel daarom niet en steun onze abonnementenwervingscampagne. Promotiemateriaal (proefnummers, folders, affiches) is nog steeds verkrijgbaar op het sekretariaat van de Bond Beter Leefmilieu - Vlaanderen. Het ligt te wachten om meegenomen te worden ... ook door U.

☐ Ik abonneer me onmiddellijk en stort 300 fr op rekeningnummer 427-9082201-48 met de vermelding "Milieurama"

☐ Ik vraag een gratis proefnummer aan

Naam .....
Straat .....
Nummer ..... Bus ..... Kode .....
Gemeente .....

Bond Beter Leefmilieu
Vlaanderen v.z.w.

Aarlenstraat 25, 1040 Brussel